

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA ÚČETNICTVÍ

Pohledávky z obchodního styku, účetní a daňové aspekty pohledávek po splatnosti

Trade Receivables, Accounting and Tax Aspects of Overdue Trade Receivables

Student: Petra Tomisová

Vedoucí bakalářské práce: doc. Ing. Dagmar Bařinová, Ph.D.

Ostrava 2010

Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou bakalářskou práci na téma „Pohledávky z obchodního styku, účetní a daňové aspekty pohledávek po splatnosti“ vypracovala samostatně. Přílohy č. 1, 5, 6, 7 dané mi k dispozici, jsem samostatně doplnila, mimo přílohy č. 4.

V Ostravě 7. 5. 2010

Děkuji doc. Ing. Dagmar Bařinové, Ph.D. za odborné konzultace a vedení bakalářské práce.
Ráda bych také poděkovala Mgr. Boženě Minichové za poskytnutí cenných rad a připomínek.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Základní charakteristika pohledávek.....	3
2.1 Vymezení pohledávek	3
2.2 Vznik pohledávek.....	5
2.2.1 Smlouva.....	5
2.2.2 Faktura.....	7
2.3 Ocenění pohledávek	7
2.3.1 Způsoby oceňování pohledávek.....	8
2.4 Zajišťovací prostředky pohledávek	8
2.4.1 Smluvní pokuta	9
2.4.2 Úrok z prodlení	9
2.4.3 Rozhodčí smlouva	10
2.4.3.1 Rozhodčí doložka.....	11
2.5 Zánik pohledávek	11
2.5.1 Splnění dluhu.....	11
2.5.2 Vzájemné započtení pohledávek.....	11
2.5.3 Prekluze	12
2.5.4 Promlčení.....	12
3. Účetní a daňová hlediska pohledávek po splatnosti	13
3.1 Charakteristika opravných položek	13
3.1.1 Opravné položky z účetního hlediska	14
3.1.2 Opravné položky z daňového hlediska	17
3.1.2.1 Zákonné opravné položky k pohledávkám za dlužníky v insolvenčním řízení	19
3.1.2.2 Zákonné opravné položky k nepromlčeným pohledávkám.....	22
3.1.2.3 Zákonné opravné položky u pohledávek nepatrné hodnoty	28
3.2 Charakteristika odpisu pohledávek	32
3.2.1 Účetní odpis pohledávky	32
3.2.2 Jednorázový odpis pohledávky.....	34
4. Způsoby zajištění pohledávek po splatnosti a jejich vyhodnocení	38
4.1 Zajištění pohledávek po splatnosti smluvní pokutou	39
4.2 Zajištění pohledávek po splatnosti úrokem z prodlení.....	40
4.3 Zajištění pohledávek po splatnosti vzájemným započtením pohledávek.....	42
4.4 Zajištění pohledávek po splatnosti rozhodčí doložkou	43
4.5 Vyhodnocení vybraných způsobů zajištění pohledávek po splatnosti	45

4.5.1	Výhody a nevýhody smluvní pokuty	46
4.5.2	Výhody a nevýhody úroku z prodlení.....	46
4.5.3	Výhody a nevýhody vzájemného započtení pohledávek	46
4.5.4	Výhody a nevýhody rozhodčího řízení	46
5.	Závěr.....	48
	Seznam použité literatury	50
	Seznam zkratk	
	Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce	
	Seznam příloh	

1. Úvod

Světová ekonomika se ve všech odvětvích potýká s hospodářskou krizí způsobenou opakujícím se ekonomickým cyklem. Podnikatelské subjekty se z tohoto důvodu dostávají do trvalých nebo dočasných problémů se solventností byť proto, že vůči nim jiný subjekt nesplnil závazek, a nebo protože sami nejsou schopni plnit své závazky vůči věřitelům. Obchodování podnikatelských subjektů tvoří vzájemně propletené sítě poptávky a nabídky. Pokud se na trhu dostane do finančních potíží významná obchodní společnost, následně se dostanou do problémů také její věřitelé, kteří jsou na ní závislí, protože je tato společnost jejich jediným nebo nejdůležitějším obchodním partnerem, a začne se platební neschopnost rozrůstat mezi ostatní právnické a fyzické osoby. Podnikatelské subjekty by si měly uvědomit tuto vzájemnou závislost a následky, pokud se jejich obchodní partneři dostanou do finančních problémů, zmírnit je preventivním opatřením, jakým je zajištění pohledávek, již při uzavření smlouvy, a popřípadě určit, jakým způsobem bude vymáhat dlužnou částku. Obzvláště by měli být opatrní, pokud chtějí začít obchodovat s novými podnikatelskými subjekty, nejdříve je nutné si ověřit jejich platební morálku.

S neuhrazenými pohledávkami také souvisí daňové a účetní problémy. Z daňového hlediska vznikne problém, že se musí zdanit výnosy a odvést DPH v případě plátce DPH, i když pohledávky nejsou uhrazené. Na konci zdaňovacího období mohou být vytvořeny zákonné opravné položky k pohledávkám, popř. také odpisy k pohledávkám, aby nedošlo ke zkrácení základu daně z příjmů a k úhradě vyšší daně z příjmů, které ve skutečnosti nebyly přijaty. Z účetního hlediska je nutné zohlednit pochybnosti o vymožení pohledávek po splatnosti prostřednictvím účetních opravných položek k pohledávkám a v případě nedobytnosti pohledávek po splatnosti prostřednictvím účetních odpisů k pohledávkám, aby účetní závěrka sestavená ke konci účetního období poskytovala věrný obraz předmětu účetnictví a finanční situace.

Toto téma jsem si vybrala pro svou bakalářskou práci, protože je stále aktuální. Cílem mé bakalářské práce je charakterizovat pohledávky z obchodního styku, jejich zajištění, účetní a daňové aspekty pohledávek po splatnosti a vyhodnotit jednotlivé druhy nejpoužívanějších způsobů vypořádání těchto pohledávek v běžné praxi.

Bakalářská práce je členěna do třech částí. V první části charakterizují pohledávky z obchodního styku, jejich vznik, obecně smlouvu, náležitosti faktury, způsoby ocenění pohledávek a zajišťovací prostředky, které jsem si vybrala.

Ve druhé části se zaměřuji na charakteristiku opravných položek k pohledávkám, odpis k pohledávkám a především na účtování jejich tvorby a zrušení z účetního a daňového hlediska.

Ve třetí části na praktickém příkladě popisují tři postupy vypořádání pohledávek po splatnosti v časové posloupnosti, vyhodnocuji je a uvádím jejich výhody i nevýhody.

Při vypracování bakalářské práce využívám metodu popisu, analýzy, syntézy a metodu srovnání.

2. Základní charakteristika pohledávek

Z účetního hlediska pohledávka představuje časový nesoulad mezi příjmy a výnosy¹. Podle § 488 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku pohledávka znamená právo věřitele na plnění od dlužníka. Plnění může být peněžité nebo nepeněžité podoby, tj. např. právo na dodávku zboží či právo na vykonání služby.

2.1 Vymezení pohledávek²

Pohledávky patří do aktiv neboli majetku podniku a jsou zahrnuty v oběžném majetku společnosti. Jsou významnou složkou pro podnik, protože jejich výše a rychlost splacení má vliv na likviditu společnosti. Pohledávky se rozlišují podle doby splatnosti na dlouhodobé a krátkodobé a je nutné je sledovat odděleně vedením analytické evidence. Rozhodnutí, zda se jedná o dlouhodobou nebo krátkodobou pohledávku, se provádí již v okamžiku jejího vzniku. Krátkodobá pohledávka je splatná do 1 roku a dlouhodobá nad 1 rok.

Ve vyhlášce č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., zákona o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů se podle uspořádání položek v bilanci neboli rozvaze účtuje v rámci účtové skupiny 31 - Pohledávky (krátkodobé i dlouhodobé).

Dlouhodobé pohledávky jsou vymezeny v § 10 odst. 1 a odst. 2 vyhlášky č. 500/2002 Sb. takto:

(1) Položka "C.II. Dlouhodobé pohledávky" obsahuje pohledávky, které v okamžiku, ke kterému je účetní závěrka sestavena, mají dobu splatnosti delší než jeden rok, a odloženou daňovou pohledávku.

(2) Položka "C.II.1. Pohledávky z obchodních vztahů" obsahuje u všech účetních jednotek zejména pohledávky z obchodních vztahů, poskytnuté zálohy, s výjimkou záloh vykázaných v jiných položkách, a cenné papíry předané bance k eskontu.

¹ Viz obr. 2.2. – 1 Vznik pohledávky – časový nesoulad mezi příjmy a výnosy

² BAŘINOVÁ, D.; VOZŇÁKOVÁ, I. Pohledávky – právně – daňově – účetně. 3. vyd. Praha: GRADA Publishing, 2007. 136 s. ISBN 978-80-247-1816-3.

Krátkodobé pohledávky jsou vymezeny v § 11 odst. 1 a odst. 2 vyhlášky č. 500/2002 Sb. takto:

(1) Položka "C.III. Krátkodobé pohledávky" obsahuje pohledávky, které v okamžiku, ke kterému je účetní závěrka sestavena, mají dobu splatnosti jeden rok a kratší.

(2) Obsahové vymezení jednotlivých položek krátkodobých pohledávek v položkách "C.III.1. Pohledávky z obchodních vztahů" až " C.III.7. Krátkodobé poskytnuté zálohy" jsou obdobné obsahovému vymezení dlouhodobých pohledávek v položkách "C.II.

Podle § 14 zákona o účetnictví jsou účetní jednotky povinny sestavit účtový rozvrh, ve kterém uvedou účty potřebné k zaúčtování všech účetních případů a k sestavení účetní závěrky v dané účetní jednotce.

Nejčastěji se přiřazují rozvahové položky ke konkrétním účtům v rámci účtového rozvrhu, ve kterém jsou pohledávky zařazeny ve 3. účtové třídě – Zúčtovací vztahy a ve skupině 31 – Pohledávky.(krátkodobé i dlouhodobé)

Podle Českého účetního standardu pro podnikatele č. 017 – Zúčtovací vztahy si může účetní jednotka stanovit syntetické účty skupiny 31, např. takto:

311 – Odběratelé

Účtují se zde zejména pohledávky za odběrateli. Pohledávka za odběratelem se vyúčtuje při splnění dodávky vůči odběrateli ve smyslu příslušných ustanovení smlouvy v oblasti obchodních závazkových vztahů.

313 – Pohledávky za eskontované cenné papíry

Účtují se zde pohledávky za směnky předané bance k proplacení do doby splatnosti směnky, jakož i jiné cenné papíry předané k eskontu bance. Ve prospěch účtu se účtují směnky a jiné cenné papíry bankou zinkasované, jakož i směnky a jiné cenné papíry neproplacené, bankou vrácené.

314 – Poskytnuté provozní zálohy

Účtují se zde poskytnuté zálohy dodavatelům před splněním smlouvy ze strany dodavatele.

315 – Ostatní pohledávky

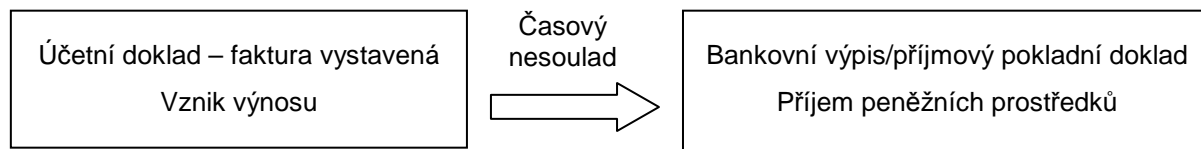
Účtují se zde ostatní pohledávky z obchodních vztahů, např. reklamace vůči dodavatelům, nárok na záruční paušál při převzetí závazků za záruční opravy.

2.2 Vznik pohledávek

Obecné důvody vzniku pohledávek pro občanskoprávní a rovněž obchodně-právní vztahy jsou upraveny v občanském zákoníku v části osmé: Závazkové právo, konkrétně v § 489 ObčZ. Obsah závazku je obecně definován v § 494 ObčZ, tak že z platného závazku je dlužník povinen něco dát, konat, něčeho se zdržet nebo něco trpět a věřitel je oprávněn to od něj požadovat. V praxi jde nejčastěji o finanční pohledávky, dále o pohledávky na naturální plnění a na plnění služeb aj. nehmotné činnosti.

Obchodně-právní pohledávky jsou upraveny podle zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku ve třetí části, která vymezuje obchodní závazkové vztahy mezi podnikateli týkající se jejich podnikatelské činnosti konkrétně v § 261 ObchZ a dále v § 263 - § 265 ObchZ.

Obr. 2.2 – 1 – Vznik pohledávky – časový nesoulad mezi příjmy a výnosy

Zdroj: Vlastní znázornění

Při vystavení faktury vznikne výnos a zároveň pohledávka z obchodního styku za odběratelem. Dobu splatnosti faktury a zároveň lhůtu splatnosti pohledávky určuje věřitel. Pohledávka zanikne okamžikem její úhrady.

2.2.1 Smlouva³

Pohledávky z obchodního styku nejčastěji vznikají na základě existujícího smluvního vztahu, kdy se vzájemně dohodne kupující s prodávajícím. Uzavírání smluv je obecně upraveno v občanském zákoníku a tato úprava platí i pro smlouvy, které vznikají podle obchodního zákoníku mezi podnikateli.

Smlouva je dvoustranným nebo také vícestranným právním úkonem. Musí mít určité náležitosti podle daného právního úkonu, aby byla platná. Mezi základní náležitosti smlouvy patří její srozumitelnost, tzn. že musí jednoznačně vyjadřovat vůli smluvních stran, např. o jaký předmět plnění se jedná. Jejím předmětem musí být právně možné plnění, tzn. že

³ DRBOHLAV, J.; POHL, T. *Pohledávky z právního, účetního a daňového pohledu*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2006. 219 s. ISBN 80-7357-162-5.

předmět smlouvy musí fyzicky existovat. Také nelze uzavírat smlouvy zpětně, vždy se musí jednat o závazek, který bude možno splnit až po uzavření smlouvy. Smlouva musí být uzavřena jako svobodný projev vůle a míněna vážně. O nesvobodu jde tehdy, když je účastník donucen ji uzavřít pod psychickým nebo fyzickým nátlakem.

Smlouva může být buď písemná, která musí mít předepsanou formu, nebo ústní. Podmínkou ústní smlouvy je, že její návrh musí být zásadně přijat ihned, jinak smlouva nevznikne. Písemná forma se skládá ze dvou složek. Prvou je písemná forma samotná a druhou je vlastnoruční podpis, který může být nahrazen, např. elektronicky podle zvláštního zákona a jeho podmínek. Písemnou formu musí mít smlouvy, u kterých to nařizuje zákon, či na základě dohody účastníků. Smlouvy uzavírané podle ObchZ musí mít písemnou formu i v případě, že si to vyžaduje jedna ze stran. Změny nebo doplňky smlouvy uzavřené podle ObčZ musí mít vždy písemnou formu u písemně uzavřené smlouvy, avšak u smlouvy uzavřené podle ObchZ pouze tehdy, když je to výslovně stanoveno.

Před uzavřením smlouvy by si měl věřitel rozdělit zákazníky do skupin podle možného rizika dobytnosti pohledávek a podle tohoto rozdělení zvolit způsob zajištění smlouvy. Zajišťovací prostředky smluv věřitel zvolí podle svého uvážení a jejich efektivnosti. Rozdělení zákazníků by se mohlo stanovit, např. takto:

- a) **společnosti ve skupině** není nutné zajišťovat, protože věřitel k nim má důvěru,
- b) **cizí společnosti s malým rizikem**, které jsou známé a prosperují již několik let na trhu, věřitel je zajistí, např. smluvní pokutou nebo úrokem z prodlení,
- c) **cizí společnosti s velkým rizikem**, které nejsou známé na trhu nebo nově vznikly, věřitel je zajistí, např. kombinací dvou zajišťovacích prostředků.

Zajištění pohledávek ze smluvních vztahů je důležité, jelikož zmírní riziko nesplacení pohledávek a usnadní jejich případné vymáhání. (viz kap. 2.4 Zajišťovací prostředky pohledávek)

2.2.2 Faktura⁴

Faktura je vystavený daňový doklad za dodané zboží nebo provedenou službu. Český právní systém neobsahuje její zákonnou definici. Pokud se smluvní strany ve smlouvě nedohodnou, není vystavení faktury ani podmínkou pro vznik povinnosti zaplatit.

Obchodní zákoník v § 13a odst. 1 uvádí, že každý podnikatel je povinen na všech fakturách uvádět údaj o své firmě, jménu nebo názvu, sídle nebo místu podnikání a identifikačním čísle. Podnikatelé zapsaní v obchodním rejstříku také uvádějí údaj o tomto zápisu, vč. spisové značky, a podnikatelé nezapsaní v obchodním rejstříku uvádějí údaj o zápisu do jiné evidence, ve které jsou zapsáni.⁵

V obchodních vztazích je faktura běžným dokladem, ale obchodně právní předpisy ji neupravují, proto je důležité fakturační vztahy upravit smluvně, zejména dobu splatnosti a výši úroků z prodlení v případě nesplnění. Ustanovení o fakturách nalezneme v zákoně č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů, ve kterém je předepsána jako daňový doklad a v zákoně o účetnictví, ve kterém je předepsána jako účetní doklad. Náležitosti účetního dokladu⁶ jsou vymezeny v § 11 odst. 1 zákona o účetnictví. Je-li faktura zároveň daňovým dokladem, musí být vystavena ve lhůtách stanovených zákonem o DPH a musí mít náležitosti daňového dokladu.

2.3 Ocenění pohledávek⁷

Oceňování pohledávek je upraveno v zákoně o účetnictví a ve vyhlášce č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o účetnictví. Účetní jednotky oceňují pohledávky k okamžiku uskutečnění účetního případu zejména k okamžiku jejich vzniku, nebo ke konci rozvahového dne, či k jinému okamžiku, ke kterému se sestavuje účetní závěrka.

⁴ PILÁTOVÁ, J.; RICHTER, J. *Pohledávky a jejich řešení v podnikové praxi: praktická řešení a vzory, daňová a účetní problematika, vybraná související ustanovení*. Olomouc: ANAG, 2009. 111 s. ISBN 978-80-7263-534-4.

⁵ Viz Příloha č. 1

⁶ Viz Příloha č. 3

⁷ BAŘINOVÁ, D.; VOZŇÁKOVÁ, I. *Pohledávky – právně – daňově – účetně*. 3. vyd. Praha: GRADA Publishing, 2007. 136 s. ISBN 978-80-247-1816-3.

Podle § 25 odst. 1 písm. g) zákona o účetnictví se pohledávky oceňují:

- při vzniku jmenovitou hodnotou,
- při nabytí za úplatu nebo vkladem pořizovací cenou.

2.3.1 Způsoby oceňování pohledávek

Jmenovitá hodnota

Jmenovitá hodnota je peněžní hodnota určité složky majetku. V okamžiku vzniku se pohledávky oceňují touto jmenovitou hodnotou.

Pořizovací cena

Pořizovací cena je cena, za kterou byl majetek pořízen a zahrnuje cenu pořízení a vedlejší pořizovací náklady, např. provize, odměny právníkům a znalecké posudky.

Takhle se oceňují pohledávky nabyté vkladem nebo za úplatu (v praxi se používá pro toto označení - koupě pohledávky).

Reálná hodnota

Reálnou hodnotou se podle § 24 odst. 4 zákona o účetnictví rozumí:

- *tržní hodnota,*
- *ocenění kvalifikovaným odhadem nebo posudkem znalce, není-li tržní hodnota k dispozici nebo tato nedostatečně představuje reálnou hodnotu; metody ocenění použité při kvalifikovaném odhadu nebo posudku znalce musí zajistit přiměřené přiblížení se k tržní hodnotě,*
- *ocenění stanovené podle zvláštních právních předpisů, nelze-li reálnou hodnotu stanovit žádným z výše uvedených způsobů.*

Tento způsob ocenění je upraven v § 27 odst. 1 písm. f) zákona o účetnictví, který stanovuje, že se touto cenou oceňují pohledávky, které účetní jednotka určila k dalšímu prodeji, a jedná se o zvláštní režim oceňování ke dni účetní závěrky.

2.4 Zajišťovací prostředky pohledávek⁸

Pohledávka by měla být zajištěna již před jejím vznikem, neboť v případě včasného nesplnění smluvního závazku dlužníkem, má věřitel větší pravděpodobnost, že dosáhne

⁸ Zdroj: <http://www.revitalfinance.cz/clanky/prevence-vzniku-pohledavek-po-splatnosti.php>

alespoň částečného uspokojení pohledávky a zmírní tím negativní dopady pohledávek po splatnosti. Tato problematika je složitá, protože v praxi většinou odběratel nechce nést odpovědnost za svoji případnou budoucí platební neschopnost a jelikož je konkurence vysoká, odběratel má možnost přejít k jinému dodavateli, který nevyžaduje žádné zajištění obchodního úvěru, tj. úvěr vyplývající z běžného obchodního styku mezi podnikateli, který vzniká při odložené splatnosti závazku.

Funkce zajišťovacích prostředků:

- **preventivní** – předem upozorňuje na povinnost a následky při nedodržení daného závazku,
- **zajišťovací** – zvyšuje míru jistoty, že bude pohledávka uhrazena, a umožňuje věřiteli uspokojit pohledávku náhradním způsobem ze zajištěného prostředku,

Preventivním zajištěním smluv a zároveň příslušenstvím k pohledávkám, které upravuje § 121 ObčZ, je smluvní pokuta, úrok z prodlení a poplatek z prodlení (penále).

2.4.1 Smluvní pokuta⁹

Podstatou smluvní pokuty je povinnost zaplatit konkrétní částku nebo částku určenou způsobem, kterou si strany sjednaly pro případ, že bude porušena konkrétní smluvní povinnost. Smluvní pokuta je upravena v § 544 a § 545 ObčZ a v § 301 a v § 302 ObchZ a musí být sjednána pouze písemně. Smluvní pokuta může být sjednána ve formě pevně stanovené částky nebo sjednaná určitým procentem z dlužné částky za stanovenou časovou jednotku. Smluvní pokuta mívá nejčastěji podobu jednorázové sankce. Dlužník se zavazuje plnit povinnost, jejíž splnění bylo zajištěno smluvní pokutou, i po jejím zaplacení. Nepřiměřeně vysokou pokutu může soud snížit až do výše škody vzniklé do doby soudního rozhodnutí porušením smluvní povinnosti, na kterou se pokuta vztahuje. Smluvní pokuta musí být zaplacená, i v případě odstoupení od smlouvy.

2.4.2 Úrok z prodlení

Úrok z prodlení vymezuje § 517 ObčZ a má vždy povahu opakujícího se plnění. Dlužník, který řádně a včas nesplní svůj dluh vůči věřiteli, je v prodlení. Úrok z prodlení je zákonná

⁹ DRBOHLAV, J.; POHL, T. *Pohledávky z právního, účetního a daňového pohledu*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2006. 219 s. ISBN 80-7357-162-5.

sankce, a proto nemusí být její výše uvedena ve smlouvě. Věřitel má právo požadovat plnění vč. úroků z prodlení a poplatků z prodlení, jejichž výši stanoví prováděcí předpis.¹⁰

V případě, že úrok z prodlení přesáhne přiměřenou míru, je soudně nevymahatelný. Úrok z prodlení nemůže soud snížit jako u smluvní pokuty, ale lze ho zrušit.

2.4.3 Rozhodčí smlouva¹¹

Rozhodčí smlouvu vymezuje § 2 a § 3 zákona č. 216/1994 Sb., zákona o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů a musí být **vždy** sjednána **písemně**, jinak je neplatná. Základem pravomoci rozhodčího orgánů je rozhodčí smlouva, jejímž obsahem je ujednání stran, že spory mezi nimi nebude řešit soud, ale rozhodčí orgán. Rozhodčí smlouvu nelze sjednat v majetkových sporech vzniklých v souvislosti s exekucí a v případě insolvenčního řízení. Pokud v průběhu rozhodčího řízení dojde k prohlášení konkurzu, musí se toto řízení ze zákona přerušit.

Rozhodčí smlouva má tři základní podoby:¹²

- **smlouvu o rozhodci**, kterou lze uzavřít ke smlouvě, jenž neobsahovala rozhodčí doložku, i když spor z této smlouvy již vznikl,
- **rozhodčí doložku**, která se začlení do uzavírané smlouvy jako samostatný odstavec nebo článek,
- **neomezený kompromis**, který uzavřou smluvní strany v případě, že by v budoucnu vznikl spor z jejich obchodních vztahů.

Rozhodčí smlouva se může týkat:

- a) **jednotlivého** – již vzniklého sporu, v tomto případě se uzavírá smlouva o rozhodci,
- b) **všech sporů** – které by v budoucnu vznikly z určitého vztahu nebo z vymezeného okruhu právních vztahů. Obě strany se dohodnou již při uzavírání dané smlouvy, že případné spory vyplývající z této smlouvy bude řešit rozhodčí orgán namísto soudu – rozhodčí doložka.

¹⁰ Nařízení vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroků z prodlení a poplatku z prodlení, ve znění pozdějších předpisů

¹¹ SCHELE, K.; SCHELLEOVÁ, I. Rozhodčí řízení: historie, současnost, perspektivy. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. 300 s. ISBN 80-86432-19-X.

¹² BAŘINOVÁ, D.; VOZŇÁKOVÁ, I. *Pohledávky – právně – daňově – účetně*. 3. vyd. Praha: GRADA Publishing, 2007. 136 s. ISBN 978-80-247-1816-3.

2.4.3.1 Rozhodčí doložka

Rozhodčí doložka je doložka ke smlouvě, která přináší do případných sporů z důvodu jejího neplnění jasná pravidla. Rozhodčí doložka je platná, když tvoří součást podmínek hlavní smlouvy, na kterou se vztahuje a rovněž v případě, když je písemný návrh smlouvy s rozhodčí doložkou přijat druhou stranou způsobem, ze kterého je patrný její souhlas s obsahem rozhodčí smlouvy. Při sepisování rozhodčí doložky je zapotřebí pamatovat na to, že může jít pouze o majetkové spory. Rozhodčí doložka se v praxi často vztahuje na zvolení stálého rozhodčího soudu a musí být přesná a dostatečně podrobná, aby podle ní mohlo dojít bezpečně k zahájení rozhodčího řízení. Rozhodčí doložku ve smlouvě a vše co s ní souvisí, by si měl každý důkladně prostudovat a potom ji potvrdit souhlasem.

2.5 Zánik pohledávek¹³

Pohledávka zaniká při ukončení závazkového vztahu mezi věřitelem a odběratelem. Účet Pohledávky vykazuje nulový zůstatek a pohledávka se vyřazuje z evidence, pokud je vedena.

2.5.1 Splnění dluhu

Nejčastějším a optimálním způsobem zániku pohledávky je **splnění dluhu** tedy její peněžitá úhrada od dlužníka. Úhrada dlužné pohledávky se provede v hotovosti nebo bezhotovostním převodem dle platebních podmínek věřitele.

2.5.2 Vzájemné započtení pohledávek¹⁴

Započtení pohledávek v obchodních vztazích vymezuje § 358 - § 364 ObchZ, ale také je upraveno v § 580 a § 581 ObčZ. Pokud má věřitel a dlužník vzájemné pohledávky stejného druhu a některý z účastníků učiní vůči druhému projev směřující k započtení, zaniknou započtením v případě, že se vzájemně kryjí. Při uplynutí doby splatnosti pohledávky, se provede jejich vzájemný zápočet, jestliže jsou splněny jeho podmínky např. pokud lze pohledávky uplatnit u soudu. Při započtení nedochází k peněžité úhradě pohledávky, ale k uspokojení a k částečnému nebo úplnému zániku vzájemných pohledávek. Započtení

¹³ Zdroj: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/orientace-v-pravnich-ukonech/pohledavky-opu/1000818/51671/>

¹⁴ BAŘINOVÁ, D.; VOZŇÁKOVÁ, I. *Pohledávky – právně – daňově – účetně*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. 136 s. ISBN 978-80-247-1816-3.

pohledávek může být jednostranné nebo oboustranné. Při jednostranném zápočtení není nutný souhlas druhého účastníka, ale musí být splněny podmínky pro zápočet. V praxi je obvyklejší provedení vzájemného zápočtení pohledávek na základě písemné dohody a takto lze započíst jakékoli vzájemné pohledávky.

2.5.3 Prekluze¹⁵

Pohledávka může zaniknout prekluzí, tj. zánikem práva v důsledku jeho neuplatnění ve stanovené zákonné lhůtě. Prekludovaného práva se nelze domáhat u soudu. Pokud by dlužník dobrovolně prekludovaný dluh uhradil, jednalo by se ze strany věřitele o bezdůvodné obohacení, protože by toto plnění nemělo právní důvod, a dlužník by mohl tuto úhradu požadovat zpět.

2.5.4 Promlčení¹⁶

U smluvních vztahů je důležité kontrolovat, kdy nastane jejich promlčení, v případě, že nebude splatná pohledávka ze vzniklého smluvního vztahu splněna. K promlčení soud přihlédne pouze k námitce dlužníka. Právo se promlčí, jestliže nebylo vykonáno v zákonné lhůtě, ale nezaniká. Promlčené právo nelze věřiteli přiznat, pokud se dlužník dovolá promlčení. Plní-li dlužník svůj závazek po uplynutí promlčecí lhůty, nemá nárok na vrácení tohoto plnění, jestliže bude chtít uplatnit námitku promlčení po tomto plnění.

Promlčecí lhůta je tříletá pro smlouvy, které vznikly podle ObčZ, a běží ode dne, kdy mohlo být právo poprvé uplatněno. Promlčují se všechna majetková práva kromě práva vlastnického. Pohledávky zajištěné zástavním právem se nepromlčují dříve, než zajištěná pohledávka. Úroky a opětuující se plnění se promlčují ve třech letech. Celková promlčecí lhůta skončí po uplynutí 10 let ode dne, kdy mělo být podle rozhodnutí plněno, bylo-li právo přiznáno pravomocným rozhodnutím.

¹⁵ DRBOHLAV, J.; POHL, T. *Pohledávky z právního, účetního a daňového pohledu*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2006. 219 s. ISBN 80-7357-162-5.

¹⁶ DRBOHLAV, J.; POHL, T. *Pohledávky z právního, účetního a daňového pohledu*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2006. 219 s. ISBN 80-7357-162-5.

Promlčecí lhůta je čtyřletá pro smlouvy, které vznikly podle ObchZ. U práv vymahatelných u soudu začíná běžet promlčecí doba ode dne, kdy právo mohlo být uplatněno u soudu. U úroků z prodlení se promlčecí lhůta počítá za každý den prodlení zvlášť.

Všechny práva vyplývající ze závazkových vztahů podléhají promlčení, avšak výjimkou jsou smlouvy uzavřené na dobu neurčitou. Námitku promlčení nelze uplatnit v soudním nebo rozhodčím řízení, které bylo zahájeno před uplynutím promlčecí lhůty. Celková promlčecí lhůta skončí po uplynutí 10 let ode dne, kdy začala poprvé běžet. a uplatňuje se rovněž po přijetí pravomocného rozsudku, který uznává uplatněné právo.

3. Účetní a daňová hlediska pohledávek po splatnosti

Splatnost je časový termín, do kterého je dlužník povinen uhradit svůj peněžitý závazek, většinou ji určuje smlouva nebo faktura. Není-li pohledávka uhrazena v dané lhůtě splatnosti, dlužník se dostává do prodlení, tzn. že včas nebyl splněn závazek. Pohledávky po splatnosti se rozlišují z účetního a daňového hlediska, nejdříve se tvoří opravné položky k pohledávkám po splatnosti a poté za určitých podmínek jejich odpis.

Ke každé pohledávce je vhodné evidovat kartu, která by měla obsahovat údaje pro možnost vytváření zákonných opravných položek k pohledávkám, např. hodnotu pohledávky, číslo vystavené faktury, datum její splatnosti, datum promlčení pohledávky a údaj o případném podání návrhu na soudní, rozhodčí nebo správní řízení. Při velkém množství pohledávek by vedení evidenčních karet bylo časově náročné, proto bych doporučila je vést u pohledávek vyšší hodnoty, kterou si stanoví každá účetní jednotka dle uvážení ve vnitropodnikové směrnici.¹⁷

3.1 Charakteristika opravných položek

Opravná položka k pohledávce je korekcí jmenovité hodnoty pohledávky a má dočasný charakter, tzn. že se předpokládá, že by ji dlužník mohl v budoucnosti uhradit. Opravná položka představuje nepřímé snížení hodnoty pohledávky zaúčtováním do nákladů a účet Pohledávky se nemění.

¹⁷ Zdroj: <http://www.pohledavky.info/evidence-pohledavek/>

3.1.1 Opravné položky z účetního hlediska¹⁸

Tvorbu účetních opravných položek si účetní jednotka upraví ve své vnitropodnikové směrnici na základě skutečnosti, že se pohledávka stala rizikovou. Výše opravné položky odráží riziko vyplývající z možného jejího neuhrazení.

Z účetního hlediska představují opravné položky způsob vyjádření reálné hodnoty neboli oceňovacího rozdílu a jsou jedním z nástrojů k naplnění zásady opatrnosti dle § 26 zákona o účetnictví. Z tohoto důvodu je vhodné vytvářet k těmto pohledávkám opravné položky nad rámec zákonných opravných položek.

Podle Českého účetního standardu pro podnikatele č. 005 - Opravné položky *se opravnými položkami vyjadřuje přechodné snížení hodnoty majetku za podmínek uvedených v § 55 vyhlášky č. 500/2002 Sb.*

Postup tvorby a použití opravných položek podle § 55 vyhlášky č. 500/2002 Sb.:

(1) *Opravné položky se vytvářejí pouze k účtům majetku v případech snížení ocenění majetku v účetnictví prokázaném na základě inventarizace majetku. Tyto opravné položky se vytvářejí jen v případech, kdy snížení ocenění majetku v účetnictví není trvalého charakteru nebo není snížení ocenění vyjádřeno jiným způsobem, například reálnou hodnotou. Při inventarizaci se posuzuje výše a odůvodněnost vytvořených opravných položek.*

(2) *Opravné položky lze vytvářet i v případech, kdy tak stanoví zákon č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.*

(3) *Tvorba opravných položek se účtuje na vrub nákladů a opravná položka se sníží, popřípadě zruší vyúčtováním ve prospěch nákladů, pokud inventarizace neprokáže opodstatněnost její výše.*

(4) *Opravné položky nesmí mít aktivní zůstatek a nelze je tvořit na zvýšení hodnoty majetku.*

Tvorba účetních opravných položek se zachycuje na vrub (MD) nákladového účtu 559 - *Tvorba a zúčtování opravných položek v provozní činnosti* souvztažně ve prospěch (D) rozvahového účtu 391 - *Opravná položka k pohledávkám*.

¹⁸ DRBOHLAV, J.; POHL, T. *Pohledávky z právního, účetního a daňového pohledu*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2006. 219 s. ISBN 80-7357-162-5.

Zrušení účetních opravných položek se vyúčtuje, tedy účtování je opačné než jejich tvorba, na MD 391 - *Opravná položka k pohledávkám* a na D 559 - *Tvorba a zúčtování opravných položek v provozní činnosti*.

Tvorba ani zrušení účetních opravných položek neovlivní základ daně z příjmů poplatníka, tzn. že jsou daňově neuznatelnými náklady.

V praxi je vhodné použít analytickou evidenci, která z účetního hlediska podrobněji upřesňuje údaje uvedené na syntetických účtech a z daňového hlediska vymezuje, zda se jedná o daňově uznatelnou či neuznatelnou položku, pokud účet není rozlišen dle směrné účtové osnovy. K účtu 391 – *Opravná položka k pohledávkám* lze zvolit rozlišení zákonných (daňových) a účetních (nedaňových) opravných položek, např. takto: **391.1 – Zákonné opravné položky** a **391.2 – Účetní opravné položky**.

Příklad

Společnost Třinecké železářny a. s., která je plátcem DPH, se zabývá hutní výrobou. Společnost měla v letech 2006 – 2008 krátkodobé pohledávky z obchodních styků a k pohledávkám po splatnosti tvořila opravné položky.

Tab. 3.1.1 – 1 Struktura krátkodobých pohledávek (v tis. Kč)¹⁹

Rok	Kategorie	Do splatnosti	Po splatnosti					Celkem
			1 – 90 dní	91 – 180 dní	181 – 360 dní	1 – 2 roky	2 roky a více	
2008	Krátkodobé	1 908 568	242 893	221	168	288	43 289	2 195 427
	Opr. položky		-956	-10	-84	-288	-43 289	-44 627
	Celkem	1 908 568	241 937	211	84	0	0	2 150 800
2007	Krátkodobé	2 797 193	3 483	506	272	1 734	49 364	2 852 552
	Opr. položky	-11 486	-35	-72	-135	-1 734	-49 364	-62 826
	Celkem	2 785 707	3 448	434	137	0	0	2 789 726
2006	Krátkodobé	2 827 941	13 578	492	1 009	3 304	68 864	2 915 188
	Opr. položky	-13 321	-47	0	-473	-3 304	-68 864	-86 009
	Celkem	2 814 620	13 531	492	536	0	0	2 829 179

Příklad č. 1²⁰

Obchodní společnost TŽ, a. s. 2. října 2008 vystavila fakturu na zboží v hodnotě 240 000 Kč bez DPH, cena vč. daně byla 288 000 Kč. Faktura nebyla uhrazena ve lhůtě splatnosti a ani do konce roku 2008. Společnost provedla ke konci účetního období, tj.

¹⁹ Zdroj: Výroční zpráva TŽ, a. s. za rok 2008

²⁰ Následující příklady na účtování účetních a zákonných opravných položek k pohledávkám jsou upraveny z důvodu ochrany citlivých údajů.

k 31. prosinci 2008 inventarizaci majetku a závazků a rozhodla se, že vytvoří z důvodu rizika nesplacení pohledávky opravnou položku.

Řešení:

Rok 2008

Společnost si ke konci účetního období nemůže uplatnit zákonnou opravnou položku, protože od doby splatnosti pohledávky neuplynulo více než 6 měsíců, ale může si vytvořit účetní opravnou položku. Společnost se rozhodla, že vytvoří účetní opravnou položku ve výši 30 % neuhrazené hodnoty pohledávky dle vnitropodnikové směrnice.

Tab. 3.1.1 – 2 Tvorba účetní opravné položky

Č.	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
1.	FV	Faktura vydaná za zboží DPH 20 % Cena vč. DPH	240 000 48 000 288 000	- - 311	604 343 -
2.	VÚD	Tvorba účetní opravné položky	86 400	559	391.2

Poplatník si v roce 2008 zahrne do daňově neuznatelných nákladů částku 86 400 Kč a zvýší si svůj základ daně z příjmů o tuto částku, o tzv. **přípočitatelnou položku** k základu daně z příjmů.

Rok 2009

Dlužník 15. ledna 2009 uhradil fakturu v plné výši, tj. 288 000 Kč. Společnost zaúčtuje zrušení účetní opravné položky, protože pominuly důvody pro její tvorbu.

Tab. 3.1.1 – 3 Zrušení účetní opravné položky

Č.	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
1.	BV	Odběratel uhradil dlužnou částku	288 000	221	311
2.	VÚD	Zrušení účetní opravné položky	86 400	391.2	559

Poplatník si v roce 2009 sníží daňově neuznatelné náklady z důvodu zrušení účetní opravné položky o částku 86 400 Kč, tzn. že poplatník bude mít nižší základ daně z příjmů než kdyby ke zrušení opravné položky nedošlo.

Tvorba účetních opravných položek k pohledávkám z účetního hlediska je významná z důvodu možného budoucího rizika vyplývajícího z neuhrazení pohledávek po splatnosti, protože každá účetní jednotka musí dodržet zásadu opatrnosti, zásadu věrného a poctivého obrazu účetních výkazů.

3.1.2 Opravné položky z daňového hlediska²¹

Z daňového hlediska jsou podle § 24 odst. 2 písm. i) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů náklady vynaložené na dosažení, zajištění a udržení zdanitelných příjmů pouze ty opravné položky, jejichž způsob tvorby a výši pro daňové účely stanoví zákon o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů. K promlčeným pohledávkám nelze tvořit zákonné opravné položky, proto je důležité kontrolovat, kdy nastane promlčecí lhůta.

Poplatník si může pomoci zákonných opravných položek snížit svůj základ daně z příjmů, jejich tvorba je tedy dobrovolná a záleží na něm, zda tuto možnost využije či ne. Při daňové kontrole se zpětně nelze domáhat tohoto nevyužitého práva, takže ve vlastním zájmu by si poplatník měl včas zkontrolovat všechny pohledávky po splatnosti a využít jejich snížení prostřednictvím opravných položek.

Zákon č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmu, ve znění pozdějších předpisů vymezuje v § 2 odst. 2 opravné položky takto:

Opravnými položkami podle § 1²² se rozumí opravné položky vymezené v tomto zákoně, vytvořené k rozvahové hodnotě nepromlčených pohledávek splatných po 31. prosinci 1994 a zaúčtované podle zákona o účetnictví nebo pohledávek vedených v prokazatelné evidenci podle § 3 odst. 3. Pro účely tohoto zákona se rozvahovou hodnotou pohledávky rozumí

²¹ BAŘINOVÁ, D.; VOZŇÁKOVÁ, I. *Pohledávky – právně – daňově – účetně*. 3. vyd. Praha: GRADA Publishing, 2007. 136 s. ISBN 978-80-247-1816-3.

²² § 1 zákona o rezervách, který upravuje pro účely zjištění základu daně z příjmů způsob tvorby a výši rezerv a opravných položek, které jsou nákladem vynaloženým na dosažení, zajištění a udržení příjmů u poplatníků daní z příjmů.

jmenovitá hodnota nebo pořizovací cena pohledávky zaúčtovaná na rozvahových účtech poplatníka bez vlivu změny reálné hodnoty (oceňovacího rozdílu) dle zákona o účetnictví nebo vedená v prokazatelné evidenci podle § 3 odst. 3.

Prokazatelnou evidencí se podle § 3 odst. 3 tohoto zákona rozumí soupis jednotlivých pohledávek a opravných položek tvořených k těmto jednotlivým pohledávkám sestavený způsobem a v rozsahu stanoveném pro tvorbu opravných položek. Některým účetním jednotkám vzniká povinnost účtovat podle Mezinárodních standardů účetního výkaznictví IFRS nebo podle Mezinárodních účetních standardů IAS Povinnost vykazovat údaje dle těchto standardů mají všechny obchodní společnosti, jejichž cenné papíry jsou volně obchodovatelné na burzách v členských zemích EU. Tvorba opravných položek podle těchto standardů IAS/IFRS se může lišit v porovnání s českým účetnictvím, proto tuto problematiku má vyřešit zachycení opravných položek v prokazatelné evidenci.

Není-li tímto zákonem výslovně stanoveno jinak, opravné položky lze tvořit pouze k pohledávkám, o kterých bylo při jejich vzniku účtováno ve výnosech a takto vzniklý příjem nebyl podle zákona o dani z příjmů příjmem osvobozeným od daně z příjmů nebo nezahrnovaným do základu daně z příjmů nebo zahrnovaným do samostatného základu daně z příjmů anebo základu daně pro zvláštní sazbu daně²³.

Není-li tímto zákonem výslovně stanoveno jinak, opravné položky se netvoří k pohledávkám vzniklým z titulu cenných papírů a ostatních investičních nástrojů, úvěrů, půjček, ručení, záloh, plnění ve prospěch vlastního kapitálu, úhrady ztráty společnosti, smluvních pokut a úroků z prodlení, poplatků z prodlení, penále a jiných sankcí ze závazkových vztahů, k pohledávkám nabytým bezúplatně a k souboru pohledávek.

Výjimku tvoří pohledávky z titulu ručení za celní dluh v zákoně č. 176/2003 Sb. (novela zákona o rezervách), kterým byl uzákoněn § 8b zákona o rezervách.

Tvorba zákonných opravných položek se zachycuje na vrub (MD) nákladového účtu 558 - *Tvorba a zúčtování zákonných opravných položek v provozní činnosti* souvztažně ve prospěch (D) účtu 391 - *Opravná položka k pohledávkám*.

Zrušení zákonných opravných položek se vyúčtuje, tedy účtování je opačné než jejich tvorba, na MD 391 - *Opravná položka k pohledávkám* a na D 558 - *Tvorba a zúčtování zákonných opravných položek v provozní činnosti*.

²³ Zvláštní sazba daně činí 15 % z příjmů uvedených v § 36 ZDP.

Pro rozlišení o jaký typ zákonné opravné položky k pohledávkám se jedná je vhodné použít AE k účtu 558 - *Tvorba a zúčtování zákonných opravných položek v provozní činnosti* a to např. takto:

Tab. 3.1.2 – 1 Rozlišení zákonných opravných položek k pohledávkám analytickou evidencí²⁴

ZR	Typ zákonné opravné položky	AE
§ 8	k pohledávkám za dlužníky v insolvenčním řízení	558.101
§ 8a	k nepromlčeným pohledávkám	558.102
§ 8b	k pohledávkám z titulu ručení za celní dluh	558.103
§ 8c	k pohledávkám nevýznamné hodnoty, tj. do 30 000 Kč	558.104

Zdroj: Vlastní zpracování

Analytické účty uvedené v tab. 3.1.2. – 1 použijí v následujících příkladech č. 2 – 7 z důvodu rozlišení jednotlivých typů zákonných opravných položek k pohledávkám nejen pro nákladový účet 558, ale i pro souvztažný účet 391.

3.1.2.1 Zákonné opravné položky k pohledávkám za dlužníky v insolvenčním řízení

Tuto problematiku upravuje § 8 odst. 1 zákona o rezervách, který vymezuje způsob tvorby těchto opravných položek k pohledávkám a poplatníky daně z příjmů, kteří vedou účetnictví a mohou tyto opravné položky tvořit až do výše rozvahové hodnoty nepromlčených pohledávek. Pro jejich uplatnění je důležité, aby pohledávka nebyla promlčená a byla přihlášena do insolvenčního řízení řádně a včas, tj. od zahájení insolvenčního řízení do konce lhůty stanovené v rozhodnutí soudu o úpadku nebo do konce lhůty podle insolvenčního zákona.

Zrušení opravných položek podle § 8 odst. 2 zákona o rezervách:

Opravné položky se zruší v návaznosti na výsledky insolvenčního řízení nebo v případě, že pohledávku účinně popřel insolvenční správce, věřitel nebo dlužník a zákon č. 182/2006 Sb.,

²⁴ Vysvětlení tvorby AE k zákonným opravným položkám k pohledávkám viz Příloha č. 5

o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) těmto osobám právo popřít pohledávku přiznává.

Pominutí důvodů pro existenci opravné položky vytvořené podle tohoto ustanovení nebo na základě rozhodnutí poplatníka vymezuje § 8 odst. 3 tohoto zákona, a to tak že je možné snížit vytvořenou opravnou položku na úroveň, která by mohla být vytvořena podle ustanovení § 8a tohoto zákona, a poplatník pokračuje v její tvorbě podle §8a.

Příklad č. 2

Obchodní společnost TŽ, a. s. 14. května 2009 vystavila fakturu na poskytnuté služby v hodnotě 32 000 Kč bez DPH, cena vč. daně byla 38 400 Kč. Faktura nebyla uhrazena ve lhůtě splatnosti. Na majetek dlužníka bylo zahájeno insolvenční řízení 5. listopadu 2009. Společnost přihlásila svoji pohledávku 3. prosince 2009 v termínu a vytvořila zákonnou opravnou položku ve výši přihlášené pohledávky.

Řešení:

Rok 2009

Společnost k 31. prosinci 2009 vytvořila zákonnou opravnou položku ve výši 100 % neuhrazené hodnoty pohledávky, tj. v její plné výši 38 400 Kč.

Tab. 3.1.2.1 – 1 Tvorba zákonné opravné položky v insolvenčním řízení

Č.	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
1.	FV	Faktura vydaná za zboží DPH 20 % Cena vč. DPH	32 000 6 400 38 400	- - 311	602 343 -
2.	VÚD	Tvorba zákonné opravné položky	38 400	558.101	391.1

Poplatník si v roce 2009 zahrne do daňově uznatelných nákladů částku 38 400 Kč.

Rok 2010

Na základě rozhodovaného usnesení, které nabylo právní moci dne 15. února 2010 společnosti TŽ, a. s. byla uhrazena částka 12 800 Kč.

Tab. 3.1.2.1 – 2 Částečná úhrada pohledávky po ukončení insolvenčního řízení

Č.	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
1.	BV	Částečná úhrada pohledávky po ukončení insolvenčního řízení	12 800	221	311
2.	VÚD	Odpis neuhrazené části pohledávky	25 600	546.101	311
3.	VÚD	Zrušení zákonné opravné položky	38 400	391.101	558.101

Společnost odepíše neuhrazenou část pohledávky do daňově uznatelných nákladů po ukončení insolvenčního řízení, protože k této pohledávce tvořila zákonnou opravnou položku. Po této účetní operaci zaúčtuje zrušení zákonné opravné položky.

Příklad č. 5

Obchodní společnost TŽ, a. s. 21. června 2009 vystavila fakturu na zboží v hodnotě 450 000 Kč bez DPH, cena vč. daně byla 540 000 Kč. Faktura nebyla uhrazena ve lhůtě splatnosti. Na majetek dlužníka bylo zahájeno insolvenční řízení 15. října 2009. Společnost přihlásila svoji pohledávku 8. prosince 2009 v termínu a vytvořila zákonnou opravnou položku ve výši přihlášené pohledávky.

Řešení:

Rok 2009

Společnost k 31. prosinci 2009 vytvořila zákonnou opravnou položku ve výši 100 % neuhrazené hodnoty pohledávky, tj. v její plné výši 540 000 Kč.

Tab. 3.1.2.1 – 3 Tvorba zákonné opravné položky v insolvenčním řízení

Č.	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
1.	FV	Faktura vydaná za zboží DPH 20 % Cena vč. DPH	450 000 90 000 540 000	- - 311	604 343 -
2.	VÚD	Tvorba zákonné opravné položky	540 000	558.101	391.101

Poplatník si v roce 2009 zahrne do daňově uznatelných nákladů částku 540 000 Kč.

Rok 2010

Insolvenční řízení proběhlo 28. ledna 2010 a soud zamítl insolvenční návrh pro nedostatek majetku dlužníka. Společnost si může uplatnit daňově uznatelný odpis o částku krytou zákonnou opravnou položkou (viz kap. 3.3.2 Jednorázový odpis pohledávky).

Tab. 3.1.2.1 – 4 Zamítnutí insolvenčního návrhu pro nedostatek majetku dlužníka

Č.	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
1.	VÚD	Zrušení zákonné opravné položky	540 000	391.101	558.101
2.	VÚD	Daňově uznatelný odpis pohledávky	540 000	546.101	311

V případě, že by soud zamítl insolvenční návrh z jiného důvodu, než je nedostatek majetku dlužníka, musí být tento odpis daňově neuznatelným nákladem.

3.1.2.2 Zákonné opravné položky k nepromlčeným pohledávkám

V § 8a odst. 1 zákona o rezervách jsou vymezeny opravné položky k nepromlčeným pohledávkám, jejichž **rozvahová hodnota v okamžiku vzniku nepřesáhne částku 200 000 Kč**, mohou poplatníci, kteří vedou účetnictví, v období, za které se podává daňové přiznání k dani z příjmů, vytvářet opravné položky, avšak pokud je nevytvářejí podle § 5 a § 5a zákona o rezervách²⁵. Mohou je také vytvářet od konce sjednané lhůty splatnosti pohledávky, **jestliže uplynulo více než 6 měsíců, a to až do výše 20 % rozvahové hodnoty pohledávky.**

Vyšší hodnotu opravných položek uvedených v § 8a odst. 2 zákona o rezervách lze vytvářet k pohledávkám, na které bylo zahájeno rozhodčí řízení, soudní řízení nebo správní řízení a kterého se poplatník daně z příjmů účastní a řádně a včas dělá potřebné úkony, aby si mohl svoje právo uplatnit, avšak pokud uplynulo od konce sjednané lhůty splatnosti pohledávky více než:

²⁵ § 5 zákona o rezervách vymezuje bankovní opravné položky a § 5a vymezuje opravné položky, které mohou tvořit spořitelní a úvěrní družstva a ostatní finanční instituce.

- 12 měsíců, až do výše 33% neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky,
- 18 měsíců, až do výše 50 % neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky,
- 24 měsíců, až do výše 66 % neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky,
- 30 měsíců, až do výše 80 % neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky,
- 36 měsíců, až do výše 100 % neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky.

Příklad č. 3

Obchodní společnost TŽ, a. s. v únoru 2008 vystavila fakturu na zboží v hodnotě 150 000 Kč bez DPH, cena vč. daně byla 180 000 Kč. Faktura nebyla uhrazena ve lhůtě splatnosti a ani do konce roku 2008. Společnost provedla ke konci účetního období, tj. k 31. prosinci. 2008 inventarizaci majetku a závazků a rozhodla se, že vytvoří z důvodu rizika nesplacení pohledávky opravnou položku ve 2 letech. V prvním roce 40 % a ve druhém roce 60 %.

Řešení:

Rok 2008

Společnost TŽ, a. s. může podle zákona vytvořit opravnou položku pouze ve výši 20 % rozvahové hodnoty pohledávky, jelikož se společnost rozhodla vytvořit opravnou položku ve výši 40 % musí zvlášť zaúčtovat:

- tvorbu zákonné položky ve výši 20 % z hodnoty pohledávky, tj. 36 000 Kč,
- a tvorbu účetní opravné položky ve výši 20 % (40 % - 20 %), tj. 36 000 Kč.

Tab.3.1.2.2 – 1 Tvorba zákonné opravné položky u pohledávky nižší než 200 000 Kč

Č.	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
1.	FV	Faktura vydaná za zboží DPH 20 % Cena vč. DPH	150 000 30 000 180 000	- - 311	604 343 -
2.	VÚD	Tvorba zákonné opravné položky Tvorba účetní opravné položky	36 000 36 000	558.102 559	391.102 391.2

Poplatník si v roce 2008 zahrne do daňově uznatelných nákladů částku 36 000 Kč a sníží si svůj základ daně z příjmů o tuto částku a zároveň zahrne do daňově neuznatelných nákladů stejnou částku a zvýší si základ daně z příjmů o tuto částku, jelikož tyto částky jsou stejné, tato úprava nemá vliv na základ daně z příjmů.

Rok 2009

Společnost v lednu 2009 podala návrh na rozhodčí řízení, proto si v tomto roce může k 31. prosinci 2009 uplatnit zákonnou opravnou položku již ve výši 50 % neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky, protože od doby splatnosti uplynula lhůta více než 18 měsíců. Společnost zaúčtuje:

- tvorbu zákonné opravné položky ve výši 30 % (50 % - 20 %), tj. 54 000 Kč,
- a tvorbu účetní opravné položky ve výši zbylých 30 % k odepsání do daňově neuznatelných nákladů (100 % - zákonné opravné položky celkem 50 % - účetní opravná položka 20 % = zbylá účetní opravná položka 30 % neboli 180 000 – 36 000 – 36 000 – 54 000) Kč, tj. 54 000 Kč .

Tab. 3.1.2.2 – 2 Splnění podmínky pro tvorbu zákonné opravné položky v dalším roce

Č.	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
1.	VÚD	Tvorba zákonné opravné položky Tvorba účetní opravné položky	54 000 54 000	558.102 559	391.102 391.2

Poplatník si v roce 2009 zahrne do daňově uznatelných nákladů částku 54 000 Kč a sníží si svůj základ daně z příjmů o tuto částku a zároveň zahrne do daňově neuznatelných nákladů stejnou částku a zvýší si základ daně z příjmů o tuto částku, jelikož tyto částky jsou stejné tak tato úprava nemá vliv na základ daně z příjmů jako v předchozím roce.

Příklad č. 4

Obchodní společnost TŽ, a. s. v dubnu 2008 vystavila fakturu na zboží v hodnotě 50 000 Kč bez DPH, cena vč. daně byla 60 000 Kč. Faktura nebyla uhrazena ve lhůtě splatnosti a ani do konce roku 2008. Společnost provedla ke konci účetního období, tj. k 31. prosinci 2008 inventarizaci majetku a závazků a rozhodla se, že vytvoří z důvodu rizika nesplacení pohledávky zákonnou opravnou položku.

Řešení:

Rok 2008

Společnost si může k 31. prosinci 2008 vytvořit zákonnou opravnou položku ve výši 20 % neuhrazené hodnoty pohledávky, tj. 12 000 Kč, protože od doby splatnosti uplynulo více než 6 měsíců.

Tab. 3.1.2.2 – 3 Tvorba zákonné opravné položky

Č.	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
1.	FV	Faktura vydaná za zboží DPH 20 % Cena vč. DPH	50 000 10 000 60 000	- - 311	604 343 -
2.	VÚD	Tvorba zákonné opravné položky	12 000	558.102	391.102

Rok 2009

Společnost nesplnila podmínku pro zvýšení zákonné opravné položky nad 20 %, protože nepodala návrh na soudní, rozhodčí ani správní řízení, a proto v tomto roce nemůže uplatnit zákonnou opravnou položku ve výši 50 % neuhrazené hodnoty pohledávky.

Tab. 3.1.2.2 – 4 Nesplnění podmínky pro tvorbu zákonné opravné položky v dalším roce

Č.	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
2.	VÚD	Tvorba zákonné opravné položky	12 000	558.102	391.102

Poplatník si v tomto roce zahrne do daňově uznatelných nákladů pouze částku 12 000 Kč.

V § 8a odst. 3 zákona o rezervách jsou vymezeny opravné položky k nepromlčeným pohledávkám, jejichž **rozvahová hodnota v okamžiku vzniku je vyšší než 200 000 Kč**, a nejsou k nim vytvářeny opravné položky podle § 5 a § 5a tohoto zákona. Poplatníci, kteří vedou účetnictví, mohou v období, za které se podává daňové přiznání k dani z příjmů, vytvářet opravné položky, bylo-li na ně zahájeno rozhodčí řízení, soudní řízení nebo správní řízení. za podmínky, že od konce sjednané lhůty splatnosti pohledávky uplynulo více než:

- 6 měsíců, až do výše 20 % neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky,
- 12 měsíců, až do výše 33 % neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky,
- 18 měsíců, až do výše 50 % neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky,
- 24 měsíců, až do výše 66 % neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky,
- 30 měsíců, až do výše 80 % neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky,
- 36 měsíců, až do výše 100 % neuhrazené rozvahové hodnoty pohledávky.

V § 8a odst. 4. tohoto zákona jsou vymezené opravné položky, které nelze uplatnit u pohledávek již odepsaných na vrub výsledku hospodaření a rovněž u pohledávek vzniklých za společníky, akcionáři a členy družstev za upsaný vlastní kapitál.

Opravné položky se zruší, pokud pominou důvody pro jejich existenci nebo pokud pohledávky, ke kterým byly vytvořeny opravné položky, se promlčely, popřípadě nastaly důvody pro odpis pohledávky, který je daňově uznatelným nákladem.

Příklad č. 5

Obchodní společnost TŽ, a. s. v březnu 2006 vystavila fakturu na zboží v hodnotě 500 000 Kč bez DPH, cena vč. daně byla 600 000 Kč. Faktura nebyla uhrazena ve lhůtě splatnosti a ani do konce roku 2006. Společnost provedla ke konci účetního období, tj. k 31. 12. 2006 inventarizaci majetku a závazků a rozhodla se, že vytvoří z důvodu rizika nesplacení pohledávky opravnou položku. V dubnu 2007 společnost podala návrh na rozhodčí řízení.

Řešení:

Rok 2006

Dlužník do 31. prosinci 2006 neuhradil pohledávku a společnost mohla vytvořit zákonnou opravnou položku ve výši 20 % z neuhrazené hodnoty pohledávky, tj. 120 000 Kč, protože byl podán návrh na rozhodčí řízení.

Tab. 3.1.2.2 – 5 Tvorba zákonné opravné položky u pohledávky vyšší než 200 000 Kč

Č.	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
1.	FV	Faktura vydaná za zboží DPH 20 % Cena vč. DPH	500 000 100 000 600 000	- - 311	604 343 -
2.	VÚD	Tvorba zákonné opravné položky	120 000	558.102	391.102

Poplatník si v roce 2006 zahrne do daňově uznatelných nákladů částku 120 000 Kč.

Rok 2007

Společnost mohla vytvořit zákonnou opravnou položku v roce 2007 až do výše 50 % z hodnoty neuhrazené pohledávky, protože došlo k podání návrhu na soudní řízení. Společnost tedy vytvoří zákonnou opravnou položku v tomto roce ve výši 30 % (50 % - 20 %), tj. 180 000 Kč.

Tab. 3.2.2.2 – 6 Tvorba zákonné opravné položky ve výši 50 % v dalším roce

Č.	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
1.	VÚD	Tvorba zákonné opravné položky	180 000	558.102	391.102

Poplatník si v roce 2007 zahrnul do daňově uznatelných nákladů částku 180 000 Kč.

Rok 2008

Společnost v tomto roce vytvořila zákonnou opravnou položku ve výši 80 % z hodnoty neuhrazené pohledávky. Společnost zaúčtovala v tomto roce:

- tvorbu zákonné opravné položky ve výši 30 % (80 % - 50 %), tj. 180 000 Kč,
- tvorbu účetní opravné položky ve výši zbylých 20 % z neuhrazené hodnoty pohledávky (100 % - zákonné opravné položky ve výši 80 % = účetní opravná položka 20 %) neboli 600 000 – 120 000 - 180 000 – 180 000), tj. 120 000 Kč.

Tab. 3.1.2.2 – 7 Tvorba zákonné opravné položky ve výši 80 % v dalším roce

Č.	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
1.	VÚD	Tvorba zákonné opravné položky Tvorba účetní opravné položky	180 000 120 000	558.102 559	391.102 391.2

V roce 2008 si poplatník do daňově uznatelných nákladů zahrne částku 180 000 Kč a zároveň zahrne do daňově neuznatelných nákladů částku 120 000 Kč a zvýší si základ daně z příjmů o tuto částku, z toho vyplývá, že si tedy společnost sníží svůj základ daně z příjmů o částku 60 000 Kč, tj. rozdíl částek 180 000 -120 000, protože daňová opravná položka je vyšší než účetní opravná položka.

3.1.2.3 Zákonné opravné položky u pohledávek nepatrné hodnoty

V § 8c zákona o rezervách jsou vymezeny opravné položky pro **pohledávky do 30 000 Kč** za předpokladu že nepostupuje-li poplatník u nepromlčené pohledávky podle § 5, 5a, 6, 8, 8a a 8b, může ve zdaňovacím období vytvořit opravnou položku **až do výše 100 % její neuhrazené rozvahové hodnoty** bez příslušenství pouze v případě, že:

- *se nejedná o pohledávku vymezenou v § 8a odst. 4.,*
- *rozvahová hodnota pohledávky bez příslušenství v okamžiku jejího vzniku nepřesáhne částku 30 000 Kč,*
- *od konce sjednané lhůty splatnosti pohledávky uplynulo nejméně 12 měsíců*
- *celková hodnota pohledávek bez příslušenství vzniklých vůči témuž dlužníkovi, u nichž uplatňuje postup podle tohoto ustanovení, nepřesáhne za zdaňovací období částku 30 000 Kč.*

O pohledávce, k níž byla vytvořena opravná položka podle tohoto ustanovení, je poplatník povinen vést samostatnou evidenci. Formu této evidence zákon neupravuje.

Příklad č. 6

Obchodní společnost TŽ, a. s. v červnu 2008 vystavila fakturu na služby v hodnotě 18 000 Kč bez DPH, cena vč. daně byla 21 600 Kč. Faktura nebyla uhrazena ve lhůtě splatnosti a ani do 31. prosince 2008 a jinou pohledávku vůči témuž dlužníkovi společnost neměla.

Řešení:**Rok 2008**

Tab. 3.1.2.3 – 1 Vznik pohledávky

Č.	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
1.	FV	Faktura vydaná za zboží DPH 20 % Cena vč. DPH	18 000 3 600 21 600	- - 311	602 343 -

V roce 2008, kdy vznikla pohledávka za dlužníkem, si společnost nemůže vytvořit zákonnou opravnou položku, protože neuplynulo 12 měsíců od lhůty splatnosti pohledávky.

Rok 2009

Tab. 3.1.2.3 – 2 Tvorba a zrušení zákonné opravné položky

Č	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
1.	VÚD	Tvorba zákonné opravné položky	21 600	558.104	391.104
2.	VÚD	Zrušení zákonné opravné položky Účetní odpis pohledávky	21 600 21 600	391.104 546.2	558.104 311

V roce 2009 společnost vytvoří zákonnou opravnou položku ve výši 100 % rozvahové hodnoty pohledávky, tímto se pohledávka vyřadí z majetku a musí se zrušit zákonná opravná položka. Společnost se rozhodla tuto pohledávku odepsat, protože předpokládá, že náklady vynaložené na její vymáhání by převýšily její úhradu. Proveďte tedy účetní odpis pohledávky, tento odpis bude daňově neuznatelným nákladem, a tzv. připočitatelnou položkou k základu daně z příjmů, který poplatníkovi zvýší jeho základ daně z příjmů.

Daňově uznatelným nákladem by byl v případech uvedených v § 24 odst. 2 písm. y) ZDP až do výše kryté použitím opravné položky vytvořené podle zákona o rezervách (viz kap. 3.3.2 Jednorázový odpis).

Rok 2010

Tab. 3.1.2.3 – 3 Úhrada odepsané částky od dlužníka

Č	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
1.	BV	Úhrada odepsané pohledávky DPH 20% Cena vč. DPH	18 000 3 600 21 600	- - 221	646.1 343 -

V lednu letošního roku dlužník uhradil již odepsanou částku. Tato částka se musí zaúčtovat na výnosový účet **646 – Výnosy z odepsaných pohledávek**. Neočekávaná úhrada bude zdanitelným výnosem, tzn. že se zahrne do daňově uznatelných výnosů, který zvýší základ daně z příjmů. K tomuto účtu si rovněž zvolíme AE 646.1 z důvodu rozlišení, zda se jedná o daňově uznatelný výnos či nikoliv.

Opravné položky se zruší vždy:²⁶

- *ke dni ukončení podnikatelské nebo jiné samostatné výdělečné činnosti nebo nájmu podniku nebo jeho části tvořící samostatnou organizační složku,*
- *ke dni přerušení podnikatelské nebo jiné samostatné výdělečné činnosti nebo nájmu podniku, pokud tato činnost nebo nájem podniku nejsou zahájeny do termínu pro podání daňového přiznání za příslušné zdaňovací období, ve kterém došlo k přerušení,*
- *ke dni účinnosti nájemní smlouvy v případě nájmu podniku*
- *ke dni předcházejícímu den zrušení stálé provozovny na území ČR,*
- *ke dni předcházejícímu den vstupu do likvidace,*
- *ke dni předcházejícímu den účinnosti rozhodnutí o prohlášení konkurzu.*

Opravné položky se nezruší u pohledávek nabytých při přeměně společnosti.

Příklad č. 7

Společnost SLEZAN Frýdek-Místek, a. s., středisko tkalcovna, vystavila 13. dubna 2008 fakturu na částku 140 000 Kč bez DPH, cena vč. daně byla 168 000 Kč. Faktura nebyla uhrazena ve lhůtě splatnosti a ani do 31. prosince 2008. Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. prosince 2008 byl zjištěn úpadek společnosti SLEZAN Frýdek-Místek, a. s.

²⁶ Zrušení opravných položek je vymezeno v § 4 odst. 1 zákona o rezervách

Řešení:**Rok 2008**

Společnost vytvořila k 31. prosinci 2008 zákonnou opravnou položku ve výši 20 % neuhrazené hodnoty pohledávky, tj. 33 600 Kč.

Tab. 3.1.2.3 – 4 Tvorba zákonné opravné položky

Č.	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
1.	FV	Faktura vydaná za zboží DPH 20 % Cena vč. DPH	140 000 28 000 1 68 000	- - 311	604 343 -
2.	VÚD	Tvorba zákonné opravné položky	33 600	558.104	391.104

V roce 2008 si poplatník zahrnul do daňově uznatelných nákladů částku 33 600 Kč.

Rok 2009

Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 27. února 2009 byl na tuto společnost prohlášen konkurz, tzn. že společnost musí podle zákona o rezervách ke dni předcházejícímu den účinnosti rozhodnutí o prohlášení konkurzu, tj. k 26. únoru 2009 zrušit zákonnou opravnou položku.

Tab. 3.1.2.3 – 5 Vyhlášený konkurz - zrušení zákonné opravné položky

Č.	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
1.	VÚD	Zrušení zákonné opravné položky	33 600	391.104	558.104

Zrušení zákonné opravné položky sníží daňově uznatelné náklady, tzn. že se poplatníkovi za toto účetní období zvýší základ daně z příjmů za rok 2009.

Zákonné opravné položky k pohledávkám po splatnosti se tvoří za účelem zmírnění jejich negativních dopadů v závislosti na uplynulém čase od lhůty jejich splatnosti. Tvorba zákonných opravných položek je z daňového hlediska významná, protože se účtuje do

daňových nákladů, které ovlivňují základ daně z příjmů. Poplatník daně z příjmů odvede finančnímu úřadu daň ze skutečně dosažených příjmů, jinak by odvedl daň také z neuhrazených pohledávek po splatnosti.

3.2 Charakteristika odpisu pohledávek²⁷

Odpis pohledávky znamená přímé snížení její hodnoty do nákladů s trvalým charakterem, tzn. že částečně nebo úplně odepsanou pohledávku již nelze vrátit do původní hodnoty na aktivní účet.

Obvyklým důvodem pro odpis pohledávky bývá to, že pohledávku nelze po dlužníkovi vymoci. Odpis pohledávky je možné provést, pokud je pohledávka prokazatelně nedobytná. Odpis pohledávky patří k metodám daňové optimalizace. Odpis lze uplatnit jen do výše hodnoty pohledávky, která je evidována v účetnictví, pokud účetní jednotka provede odpis do výše 100 % hodnoty pohledávky, pohledávka se vyřazuje z jejího majetku. Pokud je součástí hodnoty pohledávky i DPH, odpisování se týká i této daně. Při uplatnění odpisu pohledávky je nutné zkontrolovat, zda není k této pohledávce vytvořena opravná položka, která se musí zrušit ve prospěch nákladů.

Odpis pohledávky lze provést z účetního hlediska, které je daňově neuznatelným nákladem, nebo z daňového hlediska, které je daňově uznatelným nákladem. Jednorázový odpis pohledávky a postupný odpis pohledávky upravuje ZDP v § 24 odst. 2 písm.y) ZDP a oba druhy odpisů jsou daňově uznatelnými náklady.

3.2.1 Účetní odpis pohledávky

Účetní odpis pohledávky se nejčastěji tvoří, pokud by náklady na její vymáhání přesáhly výtěžek nebo dlužník je podle sdělení příslušného orgánu (policie, soudy) neznámého pobytu. Účetní jednotka na základě svého rozhodnutí a reálné šance pro vymáhání a podle stanovené vnitropodnikové směrnice provede účetní (nedaňový) odpis pohledávky. Po provedení účetního odpisu pohledávky, pohledávka právně nezaniká, a proto musí být vedena v podrozvahové evidenci, která poskytuje přehled o jednotlivých účtech dlužníků, na kterých se zachycují pouze úhrady pohledávek. V případě, že v budoucnu dojde k úhradě odepsané pohledávky, je třeba zjistit způsob jejího odepsání, a tato přijatá platba se nezdaňuje.

²⁷ VAIGERT, D.; PHILIPPI, T.; RÍŠKO, P.; NAVRÁTILOVÁ, H. Pohledávky - Právní příručka věřitele. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2005. 272 s. ISBN 80-51-0881-3.

Pokud účetní jednotka nechá promlčet pohledávku, nemůže již uplatnit žádné daňové zvýhodnění, musí ji proúčtovat do nákladů a o její hodnotu zvýšit svůj základ daně z příjmů za zdaňovací období, ve kterém byla promlčena. Z tohoto důvodu je velmi důležité kontrolovat splatnost všech pohledávek a provádět včas potřebné úkony, aby zbytečně nedošlo k jejich promlčení a neuplatnění daňových výhod.

Tvorba účetního a zákonného odpisu se zachycuje na vrub (MD) nákladového účtu *546 – Odpis pohledávky* souvztažně ve prospěch (D) rozvahového účtu *311 – Odběratelé*.

Tvorba účetního odpisu neovlivní základ daně z příjmů poplatníka, tzn. že je daňově neuznatelným nákladem. Tvorba zákonného odpisu ovlivní základ daně z příjmů poplatníka, tzn. že je daňově uznatelným nákladem.

Daňově uznatelný odpis pohledávky a daňově neuznatelný odpis pohledávky se účtuje na jediný účet *546 – odpis pohledávky*, a proto je důležité použít pro jejich rozlišení analytickou evidenci, např. takto: **účet 546.1 pro zákonný odpis pohledávky a 546.2 pro účetní odpis pohledávky**.

Příklad č. 8

Obchodní společnost TŽ, a. s. dne 12. července 2009 vystavila fakturu na služby v hodnotě 26 000 Kč bez DPH, cena vč. daně byla 31 200 Kč. Faktura nebyla uhrazena ve lhůtě splatnosti a ani do konce roku 2009. Dlužník je podle sdělení Policie ČR neznámého pobytu, a proto se společnost rozhodla tuto pohledávku odepsat do účetních nákladů.

Řešení:

Rok 2009

Společnost k 31.12. 2009 odepíše do daňově neuznatelných nákladů pohledávku v plné výši, tj. 31 200 Kč.

Tab. 3.2.1 – 1 Účetní odpis pohledávky

Č.	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
1.	FV	Faktura vydaná za služby DPH 20 % Cena vč. DPH	26 000 5 200 31 200	- - 311	602 343 -
2.	VÚD	Účetní odpis pohledávky	31 200	546.2	311
3.	VÚD	Odepsaná pohledávka přeúčtována do podrozvahové evidence	31 200	750	790

Společnost odepsanou pohledávku vyřadí ze svého majetku, ale pohledávka právně nezaniká, proto ji zachytí v podrozvahové evidenci a sleduje případné její budoucí úhrady s výjimkou těch pohledávek, u kterých došlo k jejich zániku. Na podrozvahových účtech v účtových skupinách 75 až 79 se sledují důležité skutečnosti, které nejsou zachyceny podle účetních předpisů na rozvahových účtech. Společnost TŽ, a. s. si zvolila účet 750 – *Podrozvahová evidence odepsaných pohledávek* a souvztažný účet 790 – *Vyrovnávací účet k odepsaným pohledávkám* dle své vnitropodnikové směrnice.

3.2.2 Jednorázový odpis pohledávky

Poplatníci, kteří vedou účetnictví, si mohou zahrnout do daňových nákladů jmenovitou hodnotu pohledávky nebo pořizovací cenu pohledávky nabytou postoupením, vkladem a při přeměně společnosti prostřednictvím jednorázového odpisu pohledávky za předpokladu, že:

- *o pohledávce při jejím vzniku bylo účtováno ve výnosech a takto vzniklý zdanitelný příjem nebyl od daně osvobozen,*
- *a lze-li současně k této pohledávce uplatňovat opravné položky podle § 24 odst. 2 písm. i) k pohledávce za dlužníkem.*

Jednorázově lze odepsat a zahrnout do daňových nákladů hodnotu pohledávky u dlužníka:

- u kterého soud zamítl návrh na prohlášení konkurzu nebo zrušil konkurz pro nedostatek majetku dlužníka – doložit rozhodnutím soudu o zrušení nebo zamítnutí konkurzu,
- který je v úpadku nebo mu úpadek hrozí na základě výsledků insolvenčního řízení,

- který zemřel, a pohledávka nemohla být uspokojena ani vymáháním na dědicích dlužníka – doložit notářským vyjádřením, výpisem z matriky zemřelých, rozhodnutím soudu o dědictví a doklady o vymáhání pohledávky na dědicích,
- který byl právnickou osobou a zanikl bez právního nástupce a věřitel nebyl s původním dlužníkem blízkou nebo jinak spojenou osobou – doložit usnesením o výmazu z obchodního rejstříku,
- na jehož majetek, ke kterému se daná pohledávka váže je uplatňována veřejná dražba na základě jejich výsledků,
- jehož majetek, ke kterému se daná pohledávka váže, je postižen exekucí na základě jejich výsledků.

Pokud mají být daňově odepsány pohledávky z důvodu zrušeného konkurzu pro nedostatek majetku dlužníka a měly být vypořádány z jeho majetkové podstaty, musí být tato pohledávka přihlášena u insolvenčního soudu.

Je-li dlužník v úpadku, nebo mu úpadek hrozí, podmínkou pro odpis je, že pohledávka je přihlášena u insolvenčního soudu a pak záleží na výsledcích insolvenčního řízení, zda věřiteli bude uhrazena celá hodnota pohledávky (nebude odepisovat) nebo pouze její část (odepíše její neuhrazenou část) nebo nic (odepíše její celou neuhrazenou část).

Podle ZDP lze ještě uplatnit jeden daňový odpis pohledávky, tzv. postupný odpis pohledávky. Postupný odpis pohledávek se prováděl u tzv. starého bloku pohledávek, které byly splatné do 31. 12. 1994. V současné době se tento odpis již nepoužívá, ale mohou ho ještě zřídka využít účetní jednotky, které si tuto možnost v předchozích letech neuplatnily.

Příklad č. 9

Obchodní společnost TŽ, a. s. 18. dubna 2009 vystavila fakturu na zboží v hodnotě 182 000 Kč bez DPH, cena vč. daně byla 218 400 Kč. Faktura nebyla uhrazena ve lhůtě splatnosti a ani do konce roku 2008. Společnost si k 31. prosinci 2009 vytvořila zákonnou opravnou položku. Společnost TŽ, a. s. se rozhodla, že postoupí tuto pohledávku, i přestože určitá část této pohledávky nebude již nikdy uhrazena a musí být odepsána do daňově neuznatelných nákladů. Dne 28. března 2010 postoupila tuto pohledávku jiné společnosti za 65 % z hodnoty pohledávky, tj. za 118 300 Kč.

Řešení:**Rok 2009**

Společnost vytvořila k 31. prosinci 2009 zákonnou opravnou položku ve výši 20 % neuhrazené hodnoty pohledávky, tj. 36 400 Kč.

Tab. 3.2.2 – 1 Tvorba zákonné opravné položky

Č.	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
1.	FV	Faktura vydaná za zboží DPH 20 % Cena vč. DPH	182 000 36 400 218 400	- - 311	604 343 -
2.	VÚD	Zákonná opravná položka	43 680	558	391

Poplatník si zahrne do svých daňových nákladů částku 43 680 Kč.

Rok 2010

Tab. 3.2.2 – 2 Postoupení pohledávky v účetnictví na straně postupitele

Č.	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
1.a)	VÚD	Postoupení pohledávky (daňový odpis pohledávky)	118 300	546.1	311
1.b)		Zvýšení příjmů o zákonnou opravnou položku	43 680		
2.	VÚD	Daňově neuznatelná část	56 420	546.2	311
3.	VÚD	Předpis výnosu z postoupené pohledávky	118 300	315	646.2
4.	BV	Úhrada postoupené pohledávky	118 300	221	315
5.	VÚD	Zrušení zákonné opravné položky	43 680	391.1	558

Z daňového hlediska si společnost uplatní podle ZDP do daňových nákladů jmenovitou hodnotu pohledávky při jejím postoupení až do výše příjmu plynoucího z jejího postoupení, toto ustanovení platí pro postupitele a je uvedeno v § 24 odst. 2 písm. s) v bodě 1 ZDP. Do daňových nákladů lze zahrnout pořizovací cenu pohledávky nabytou postoupením až do výše příjmu plynoucího z její úhrady dlužníkem nebo postupníkem při jejím následném postoupení, toto ustanovení je uvedeno v § 24 odst. 2 písm. s) v bodě 2 ZDP. Příjmy z postoupení pohledávky lze zvýšit o vytvořenou zákonnou opravnou položku dle zákona o rezervách a u pohledávky postoupené před lhůtou splatnosti ještě o diskont, který připadá na zbývající dobu do lhůty její splatnosti.

Z účetního hlediska je důležité rozlišit účtování na straně postupitele, tj. osoba, která pohledávku nabízí k postoupení neboli prodává, a postupníka, tj. osoba, která pohledávku nabývá postoupením.

V § 524 - § 530 ObčZ jsou uvedeny povinnosti a práva spojené s postoupením pohledávky a dále v kterých případech nelze postoupit pohledávku. Úhradou postoupené pohledávky postupníkem zaniká pohledávka na účtu 315 a pak se musí zaúčtovat zrušení zákonné opravné položky.

V roce 2010 společnost postoupila pohledávku ve výši 118 300 Kč a provedla její jednorázový odpis do daňových nákladů a příjmy z jejího postoupení zvýšila o zákonnou opravnou položku vytvořenou v roce 2009 takže celková částka na účtu 546.1 je 161 980 Kč. Zbývající část pohledávky přesahující výši příjmů z jejího postoupení musí být zaúčtována do daňově neuznatelných nákladů ve výši 56 420 Kč, tj. $218\,400 - 118\,300 - 43\,680$, a pohledávka je zcela odepsána. Potom se zaúčtuje předpis výnosu z postoupení a společnosti vzniká pohledávka za postupníkem na účtu 315 – *Ostatní pohledávky* a zároveň vzniká nedaňový výnos, protože výsledkem postoupení je ztráta, tzn. že výnos z postoupení pohledávky je nižší než hodnota pohledávky. Ztráta z prodeje pohledávky je daňově neúčinná, tzn. že bude připočitatelnou položkou k základu daně z příjmů. Zisk z prodeje pohledávky se musí zahrnout do základu daně z příjmů, protože je daňově uznatelným výnosem.

Rozdíl mezi opravnými položkami k pohledávkám a odpisem pohledávek je v tom, že opravná položka k pohledávkám představuje nepřímé a dočasné snížení její hodnoty do nákladů a původní hodnota pohledávky se nemění. Odpis pohledávky představuje přímé a trvalé snížení její hodnoty do nákladů a je to nevratný proces.

Pohledávky po lhůtě splatnosti se znehodnocují zvyšujícím se rizikem jejich nezaplacením, mohou se stát nedobytnými a věřitel nedostane zpět peníze z těchto pohledávek. Kdyby přesto tyto výnosy z pohledávek zahrnul do svých celkových výnosů, vykazoval by na konci účetního období vyšší základ daně z příjmů a musel by nelogicky odvést vyšší daň z neexistujících příjmů. Kdyby byly tyto pohledávky po lhůtě splatnosti dále v účetnictví v původních jmenovitých neboli nominálních hodnotách, účetní závěrka by neposkytovala věrný obraz o finanční situaci účetní jednotky a tím by byl porušen zákon o účetnictví, proto se problém přecenění pohledávek řeší použitím opravných položek nebo jejich odpisem do nákladů při nedobytnosti pohledávek.²⁸

4. Způsoby zajištění pohledávek po splatnosti a jejich vyhodnocení

Zajištění pohledávek je velmi důležitý právní krok a neměl by být podceňován, protože i v podnikatelské sféře se lze setkat s podvodnými a nekorektními praktikami. Věřitel se zajištěním pohledávek chrání proti případnému jejich nesplacení a následně má větší pravděpodobnost uspět při jejich vymáhání. Věřitel by měl znát způsoby zajištění pohledávek, jejich výhody a nevýhody. Podle svého uvážení by měl zhodnotit, které zajišťovací prostředky jsou vhodné pro jednotlivé pohledávky, zhodnotit jejich účelnost a spolehlivost, a využívat jejich prostřednictvím možnosti zajištění pohledávek. V případě, že se jedná o velkou společnost, která má velké množství odběratelů, nebo jde o vysoké částky poskytované na obchodní úvěr, je lepší spolupracovat s odborníky, kteří se zabývají správou pohledávek.

Příklad č. 10

TŽ, a. s. se rozhodly začít obchodovat s novou společností El Steel, s. r. o., která se zabývá výrobou hutního nářadí a je rovněž plátcem DPH. Bude se jednat o oboustranné obchodování, tzn. že TŽ, a. s. bude od této společnosti odebírat hutní nářadí a prodávat této společnosti čtyřhranné tyče. El Steel, s. r. o. je na trhu nová a zatím nepříliš známá, a proto TŽ, a. s. společnost zařadila do třetí skupiny dle rozdělení zákazníků (viz kap. 2.2.1). Z tohoto

²⁸ Zdroj: <http://www.podnikatel.cz/clanky/neuhrazene-pohledavky-v-ucetnictvi/>

rozdělení je patrné, že smlouva bude ošetřena kombinací dvou zajišťovacích prostředků. Tyto společnosti uzavřely dne 1. listopadu 2007 kupní smlouvu č. 20071101, ve které je uvedena rozhodčí doložka pro řízení před stálým Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR.²⁹ Obě společnosti plnily řádně a včas své povinnosti dle kupní smlouvy.

4.1 Zajištění pohledávek po splatnosti smluvní pokutou

Pokud by TŽ, a. s. ošetřila danou kupní smlouvu také smluvní pokutou pro případ, že dlužník nesplní svůj závazek zaplatit dluh řádně a včas, sjednávají účastníci v této kupní smlouvě smluvní pokutu, ve výši 0,5 % z celkové dlužné částky 1 464 000 Kč za každý započatý měsíc prodlení.

TŽ, a. s. dne 1. 3. 2008 vystavila daňový doklad – fakturu³⁰ č. 20080301 na částku 1 220 000 Kč bez DPH, cena vč. 20 % DPH činila 1 464 000 Kč. TŽ, a. s. novým obchodním partnerům poskytuje obchodní úvěr v délce 14 dní od data vystavení faktury, tzn. že datum splatnosti FV je 15. 3. 2008. Společnost El Steel, s. r. o. neuhradila tuto fakturu včas. Dne 16. 3. 2008 TŽ, a. s. telefonicky upozornily obchodního partnera, že včas neuhradil FV č. 20080301.

Spol. El Steel, s. r. o. uhradila FV č. 20080301 dne 4. 4. 2008. TŽ, a. s. si účtuje smluvní pokutu za pozdní úhradu dlužné částky za započatý měsíc. Smluvní pokuta dle kupní smlouvy byla sjednána ve výši 0,5 % z dlužné částky 1 464 000 Kč. **Smluvní pokuta** se vypočítá za každý započatý měsíc: $1\,464\,000 \cdot 0,005 = 7\,320 \text{ Kč}$.

²⁹ Viz Příloha č. 4 – Rozhodčí doložka do uzavíraných smluv

³⁰ Viz Příloha č. 1

Tab. 4.1 – 1 Účtování smluvní pokuty u TŽ, a. s.

Datum	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
1. 3.	FV	Faktura vydaná za zboží DPH 20 % Cena vč. DPH	1 220 000,0 244 000,0 1 464 000,0	- - 311	604 343 -
1. 4.	VÚD	Předpis smluvní pokuty	7 320,0	311	644
4. 4.	BV	a) Úhrada smluvní pokuty b) úhrada FV po splatnosti	7 320,0 1 464 000,0	221	311

Smluvní pokuta je prostředek, který zajišťuje větší míru jistoty při plnění závazku, protože dlužník musí splnit povinnost, jejíž splnění bylo zajištěno smluvní pokutou, i po jejím zaplacení.

4.2 Zajištění pohledávek po splatnosti úrokem z prodlení

U úroku z prodlení, který stanovuje podle Nařízení vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroků z prodlení a poplatku z prodlení, ve znění pozdějších předpisů. **Výše úroku z prodlení** odpovídá roční výši repo sazby stanovené ČNB zvýšené o sedm procentních bodů, přičemž v každém kalendářním pololetí, ve kterém trvá prodlení dlužníka, je výše úroků z prodlení závislá na výši repo sazby stanovené ČNB a platné pro první den příslušného kalendářního pololetí. Tento způsob výpočtu platí do 30. 6. 2010. Od 1. 7. 2010 nastane účinnost nového vládního nařízení, které zjednodušuje způsob výpočtu úroku z prodlení, ale nebude zohledňovat vývoj a změny ceny peněz v čase. Úrok z prodlení bude fixní po celou dobu dluhu, již se nebude měnit půlročně s nově vyhlášenou repo sazbou ČNB.

V případě, že TŽ, a. s. neošetří danou kupní smlouvu smluvní pokutou, použije zákonnou sankci, kterou je úrok z prodlení. Spol. El Steel, s. r. o. neuhradila fakturu č. 20080301 včas, a proto si TŽ, a. s. bude účtovat úrok z prodlení.

ČNB stanovila na období 8. 2. 2008 - 7. 8. 2008 výši repo sazby 3,75 % p. a. K výši repo sazby se připočítá 7 procentních bodů., tj. $3,75 + 7 = 10,75$ %, jelikož je výše repo sazby roční, musí se přepočítat, aby úrok z prodlení mohl být stanoven za každý den prodlení,

takto: $\frac{0,1075}{365} = 0,0002945$, tj. 0,02945 %. **Denní úrok z prodlení** se vypočítá **z dlužné**

částky 1 464 000 Kč a vynásobí vypočítaným koeficientem: $1\,464\,000 \cdot 0,0002945 = 431,2$ Kč.

- a) El Steel, s. r. o. **uhradila** FV č. 20080301 dne 21. 3. 2008, tj. 6 dní po splatnosti. TŽ, a. s. si za tuto dobu naúčtovala úroky z prodlení ve výši 2 587,2 Kč, vypočítané takto: $6 \cdot 431,2 = 2\,587,2$ Kč. Spol. El Steel, s. r. o. uhradila bankovním převodem dlužnou částku vč. úroků z prodlení za 6 dní prodlení celkem ve výši 1 466 587,2 Kč.

Tab. 4.2 – 1 Účtování úroků z prodlení u TŽ, a. s. v případě, že je dlužník uhradil

Datum	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
1. 3.	FV	Faktura vydaná za zboží DPH 20 % Cena vč. DPH	1 220 000,0 244 000,0 1 464 000,0	- - 311	604 343 -
16. 3.	VÚD	Předpis úroku z prodlení	431,2	311	644
21. 3.	BV	a) Úhrada úroků z prodlení za 6 dní prodlení b) Úhrada FV	2 587,2 1 464 000,0	221	311

Spol. El Steel, s. r. o. v tomto případě uhradila dlužnou fakturu 6 dní po splatnosti vč. úroků z prodlení. V následujícím případě spol. El Steel, s. r. o. nesplní závazek.

- b) El Steel, s. r. o. **neuhradila** FV č. 20080301 ani po telefonickém upozornění, a proto TŽ, a. s. této společnosti zaslala 1. upomínku 22. 3. 2008. Spol. El Steel, s. r. o. opět nereagovala a TŽ, a. s. dlužníkovi zaslala 2. upomínku dne 29. 3. 2008. TŽ, a. s. bude dále pokračovat započtením pohledávky, za předpokladu, že El Steel, s. r. o. zašle TŽ, a. s. fakturu dle objednávky č. 20080320 ze dne 20. 3. 2008.

Pokud by spol. TŽ, a. s. zajistila pohledávku smluvní pokutou určenou procentem z dlužné částky za každý započatý měsíc prodlení, a tato pohledávka by byla 30 dní po splatnosti, **smluvní pokuta by činila 7 320 Kč**. Pokud by však smluvní pokuta nebyla určena v kupní smlouvě a nebyl by v ní stanoven úrok z prodlení, TŽ, a. s. by využila úroku z prodlení určeném podle příslušného nařízení vlády. **Úrok z prodlení** za 30 dní prodlení by činil **12 936 Kč**, který se vypočítá vynásobením denního úroku z prodlení a počtem dní prodlení, tedy $431,2 \cdot 30$. **Rozdíl** těchto dvou zajišťovacích prostředků činí **5 616 Kč**, a proto

je v daném případě výhodnější zajistit pohledávku úrokem z prodlení podle roční výše repo sazby stanovené ČNB zvýšené o sedm procentních bodů.

Na základě provedených výpočtů a jejich porovnání se společnost rozhodla zajistit smlouvu úrokem z prodlení a v následujících příkladech je tedy dlužná pohledávka zajištěna úrokem z prodlení.

4.3 Zajištění pohledávek po splatnosti vzájemným započtením pohledávek

Při započtení nedochází k úhradě pohledávky, ale k uspokojení věřitele, proto je tento způsob jednoduchý. Důležité je splnit podmínky pro vzájemný zápočet.

TŽ, a. s. obdržela od El Steel, s. r. o. 2. 4. 2008 fakturu č. 20080402 za nakoupené hutní nářadí ve výši 630 000 Kč vč. DPH dle objednávky č. 20080320 ze dne 20. 3. 2008. Přijatá faktura je splatná 16. 4. 2008 a TŽ, a. s. se rozhodla, že provede alespoň částečné započtení dlužné pohledávky a vzniklého závazku. Dne 10. 4. 2008 byla smluvními stranami podepsána písemná dohoda o vzájemném započtení pohledávek.³¹

- a) Spol. El Steel, s. r. o. 10. 4. 2008 **akceptovala** dohodu o částečném vzájemném započtení na částku 630 000 Kč. Úroky z prodlení v období od 15. 3. 2008 do 10. 4. 2008 činily 33 dní z dlužné částky 1 464 000 Kč. Úrok z prodlení se za dané období vypočítá takto: $33 \cdot 431,2 = 14\,229,6$ Kč. Dne 15. 4. 2008 El Steel, s. r. o. uhradila zbývající část pohledávky ve výši 834 000 Kč vč. úroků z prodlení za 33 dní prodlení ve výši 14 229,6 Kč.

³¹ Viz Příloha č. 6

Tab. 4.3 – 1 Účtování vzájemného započtení u TŽ, a. s. v případě, že dlužník akceptoval dohodu o vzájemném započtení pohledávek

Datum	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
2. 4.	FP	Faktura přijatá za materiál DPH 20 % Cena vč. DPH	525 000,0 105 000,0 630 000,0	112 343 -	- - 321
10. 4.	VÚD	Zápočet pohledávky	630 000,0	321	311
10. 4.	VÚD	Předpis úroků z prodlení za 33 dní prodlení	14 229,6	311	644
15. 4.	BV	a) Úhrada úroků z prodlení za 33 dní prodlení b) Úhrada zbývajících částky FV	14 229,6 834 000,0	221	311

Spol. El Steel, s. r. o. v tomto případě akceptovala dohodu o vzájemném započtení pohledávek. a dlužná pohledávka po splatnosti se snížila o 630 000 Kč. Následně spol. El Steel, s. r. o. uhradila zbývajících částku faktury a vzniklé úroky z prodlení za 33 dní prodlení ke dni podepsání dohody o započtení. V následujícím příkladě El Steel, s. r. o. neakceptuje dohodu o započtení.

- b) Spol. El Steel, s. r. o. **neakceptovala** dohodu o částečném vzájemném započtení na částku 630 000 Kč, proto spol. TŽ, a. s. neprovedla částečné započtení. Spol. TŽ, a. s. se rozhodla zaslat žalobu k Rozhodčímu soudu při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR.

4.4 Zajištění pohledávek po splatnosti rozhodčí doložkou

Rozhodčí doložka vylučuje pravomoc obecných soudů. Rozhodčí řízení (arbitráž) je mimosoudní způsob řešení majetkových sporů, jehož základní úprava je obsažena v zákoně č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů. Prostřednictvím rozhodčího řízení lze rozhodovat veškeré spory majetkové povahy, k jejichž projednání by byl jinak příslušný obecný soud. Rozhodčí řízení se dělí na institucionální rozhodčí řízení a rozhodčí řízení ad hoc. Institucionální rozhodčí řízení

zajišťuje kvalifikované rozhodování, jelikož jsou na listině rozhodců zapsány osoby s určitou způsobilostí a odbornými znalostmi pro tuto funkci.³²

Rozhodčí řízení ad hoc poskytují rozhodci (arbitři), které smluvní strany určují samy. Může rozhodovat i jedna osoba, pravidlem je ale jmenování po jednom rozhodci každou smluvní stranou, přičemž tito dva rozhodci zvolí třetího – předsedu rozhodčího soudu ad hoc. V rozhodčím řízení ad hoc rozhoduje spor jakákoli osoba nebo více osob, kterou si smluvní strany vyberou za rozhodce. V praxi se většinou rozhodnou pro rozhodčí řízení ad hoc ti, kteří vědí, že rozhodce rozhodne v jejich prospěch, i přestože rozhodce musí být nezávislý a nestranný, proto je tento způsob řešení sporů rizikový.³³ TŽ, a. s. si vybrala rozhodčí řízení institucionální, u kterého je předpoklad spravedlivějšího a nezávislého vydání rozhodčího nálezu.

Dne 2. 6. 2008 zaslala žalobu k Rozhodčímu soudu při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR. Poplatek za zahájení rozhodčího řízení činí dle sazebníku Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR 3 % z dlužné částky, nejméně 7 000 Kč a nejvýše 1 000 000 Kč. Poplatek za zahájení rozhodčího řízení se vypočte takto: $1\,464\,000 \cdot 0,03 = 43\,920$ Kč. TŽ, a. s. 2. 6. 2008 uhradila částku ve výši 43 920 Kč, aby bylo zahájeno rozhodčí řízení.

Zvolený rozhodce zaslal spol. El Steel, s. r. o. žalobu na částku 1 464 000 Kč. Rozhodčí nález byl vydán 24. 6. 2008 a doručen smluvním stranám sporu 2. 7. 2008. Rozhodčí nález žalovanému ukládá povinnost zaplatit do 3 dnů od nabytí jeho právní moci, tj. ode dne doručení, dlužnou částku ve výši 1 464 000 Kč, dále je povinen zaplatit žalobci poplatek za rozhodčí řízení ve výši 43 920 Kč. Spol. El Steel, s. r. o. splnila povinnost uloženou rozhodčím nálezem ve stanovené lhůtě a 4. 7. 2008 zaplatila dlužnou částku 1 464 000 Kč a rovněž náklady rozhodčího řízení ve výši 43 920 Kč. Dále je uložena povinnost zaplatit úroky z prodlení za 118 dní prodlení. Tyto úroky z prodlení se vypočítají: $431,2 \cdot 118 = 50\,881,6$ Kč.

³² Zdroj: <http://www.registrozhodcu.cz/rozhodci-rizeni/>

³³ Zdroj: <http://www.epravo.cz/top/clanky/zneuzivani-rozhodcich-dolozek-stale-nevyreseny-problem-60076.html>

Tab. 4.4 – 1 Účtování poplatku za rozhodčí řízení u TŽ, a. s.

Datum	Doklad	Text účetního případu	Částka (Kč)	MD	D
2. 6.	VÚD	Úhrada poplatku za zahájení rozhodčího řízení	43 920,0	538	221
4. 7.	BV	a) Úhrada úroků z prodlení za dny prodlení b) Úhrada FV po splatnosti	1 464 000,0 50 881,6	221	311
4. 7.	BV	Úhrada poplatku za rozhodčí řízení dlužníkem	43 920,0	221	311

Rozhodčí nález je zároveň exekucním titulem využitelným pro zahájení vykonávacího řízení, pokud povinná strana rozhodnutí rozhodčího soudu nerespektuje a neplní. Rozhodce má právo uložit účastníkovi, který ve sporu prohrál, povinnost nahradit náklady sporu a popř. náklady na právní zastoupení advokátem úspěšnému účastníkovi (žalobci).

4.5 Vyhodnocení vybraných způsobů zajištění pohledávek po splatnosti

Nejprve se spol. TŽ, a. s. podle výše uvedeného porovnání (viz kap. 4.2), zda zajistit pohledávku smluvní pokutou či úrokem z prodlení, rozhodla, že v případě prodlení dlužníka, využije zákonného zajištění pohledávky po splatnosti úrokem z prodlení. Společnosti vznikl daňově uznatelný výnos za každý den prodlení. V prvním případě tohoto kroku rostoucí úroky z dlužné částky negativně motivovaly spol. El Steel, s. r. o. k zaplacení této dlužné částky vč. úroků z prodlení. Ve druhém případě však dlužník nereagoval na denní zvyšující se dluh, a proto se společnost TŽ, a. s. rozhodla ke druhému kroku, a to vzájemně započíst pohledávky dle dohody o vzájemném započtení pohledávek, protože obdržela od této společnosti fakturu za materiál. V prvním případě druhého kroku spol. El Steel, s. r. o. akceptovala dohodu a obě společnosti provedly vzájemně zápočet pohledávek. Spol. El Steel, s. r. o. se snížil závazek o tuto částku, ale TŽ, a. s. si dále účtovala úrok z prodlení až do dne podepsání dohody. V případě, že El Steel, s. r. o. neakceptovala dohodu, TŽ a. s. se ve třetím kroku rozhodla zaslat žalobu k Rozhodčímu soudu při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR. Rozhodčí nález donutil spol. El Steel, s. r. o., aby zaplatila dlužnou pohledávku po splatnosti vč. úroků z prodlení vč. dne, ve kterém podala žalobu k rozhodčímu soudu.

4.5.1 Výhody a nevýhody smluvní pokuty

Výhodou smluvní pokuty je, že smluvní pokutou lze zajistit jakékoli porušení závazku a věřitel nemusí prokazovat vznik škody. Smluvní pokutu musí dlužník uhradit, i pokud škoda skutečně nevznikla. Smluvní pokuta je vhodná jako motivace k zaplacení, pokud dlužník má finanční prostředky, ale nedodržuje lhůty splatnosti svých závazků.

Nevýhodou je že, nepřiměřeně vysokou pokutu může soud snížit až do výše škody vzniklé do doby soudního rozhodnutí porušením smluvní povinnosti, na kterou se smluvní pokuta vztahuje. Smluvní pokuta musí být zaplacená, i v případě odstoupení od smlouvy. Pokud dlužník nemá dostatek finančních prostředků, smluvní pokuta zvyšuje věřitelův dluh.

4.5.2 Výhody a nevýhody úroku z prodlení

Výhodou úroku z prodlení je, že nemusí být stanovený v kupní smlouvě a je vymezený zákonem. Tento způsob zajištění pohledávek po splatnosti je nejsnadnější.

Nevýhodou úroku z prodlení je, že ho nelze soudně vymáhat ani snížit jeho výši, pokud přesáhne přiměřenou míru. Soud může úrok z prodlení pouze zrušit, proto je důležité dodržet jeho zákonnou výši, která se stanovuje pomocí proměnlivé repo sazby vyhlášené ČNB. S narůstající dobou prodlení se zvyšuje úrok z prodlení z dlužné částky. Vedle toho se věřitel může dostat do druhotné platební neschopnosti způsobené časovou prodlevou úhrady obzvláště u vysokých dlužných částek.

4.5.3 Výhody a nevýhody vzájemného započtení pohledávek

Výhodou je jednoduchost tohoto zajišťovacího prostředku, jeho snadné zaúčtování. Vyrovnání proběhne bez použití peněžních prostředků a poplatků za bankovní převod.

Nevýhodou je pokud pohledávky a závazky nesplňují náležitosti a podmínky pro zápočet, např. nezaslání faktury dlužníkem v oboustranném obchodním styku nebo v případě, že je dlužník v insolvenčním řízení.

4.5.4 Výhody a nevýhody rozhodčího řízení³⁴

Výhodou je že, rozhodčí řízení je časově rychlejší než u řízení před obecným soudem, probíhá neveřejně, neformálně a má nižší náklady než soudní řízení. Pro rozhodčí nález platí

³⁴ Zdroj: <http://www.rozhodcidolozka.cz/rozhodci-rizeni-obecne.php>

totéž co pro rozsudky obecných soudů s rozdílem, že rozhodčí nález se stává dříve a snadněji vykonatelným. Rozhodčí nález je konečný a nelze se proti němu odvolat, pokud se strany nedohodnou jinak, protože toto řízení je jednoinstanční.

Nevýhodou je že rozhodci mají užší pravomoc, protože nemůžou donucením předvolávat svědky, mohou je vyslýchat, pokud se dobrovolně dostaví. Jednoinstančnost řízení může být také nevýhodou, pokud rozhodce neodborně rozhodne o sporu, nebo dojde-li k nesprávnému posouzení důkazů a tím k vydání vadného nálezu, strany nemají možnost se odvolat, pokud se v rozhodčí smlouvě nedomluví, že rozhodčí nález lze přezkoumat. Před uzavřením smlouvy ošetřené rozhodčí doložkou se odběratel musí rozhodnout, zda se podpisem této smlouvy vzdá řízení před obecným soudem.

Každý zajišťovací prostředek má své výhody a nevýhody, ale záleží na konkrétní situaci, jaký způsob zajištění pohledávek je pro společnost výhodnější. Společnost by proto měla provést porovnání výpočtem, pokud to lze, např. jak jsem uvedla porovnání smluvní pokuty a úroku z prodlení, nebo vyhodnocení na základě převažujících výhod daného zajišťovacího prostředku nebo jejich kombinací.

5. Závěr

Pravidelně kontrolovat platební morálku odběratelů je nutností, protože neuhrazené pohledávky není vhodné podceňovat a je důležité co nejdříve a účinně řešit tyto pohledávky po splatnosti. Smluvní vztahy by měly být zajištěny již při jejich vzniku vhodným výběrem zajišťovacích prostředků, aby zvýšili reálnou šanci vymožení pohledávek po splatnosti a donutily dlužníka k úhradě závazků vyplývajících z těchto smluvních vztahů.

Cílem mé bakalářské práce bylo v teoretické části charakterizovat pohledávky z obchodního styku a jejich zajištění. V praktické části jsem se zaměřila na příklady týkající se účtování účetních a zákonných opravných položek, účetních a zákonných odpisů, poukázala jsem na jejich tvorbu, zrušení a popsala vlivy daňově uznatelných a neuznatelných nákladů na základ daně z příjmů. Pro rozlišení účetních a jednotlivých typů daňových opravných položek k pohledávkám jsem určila analytickou evidenci, jejíž tvorbu podrobněji popisují ve vnitropodnikové směrnici. Následně jsem na souvislém příkladě poukázala, jak může společnost postupovat v časové posloupnosti při vypořádání pohledávky po splatnosti.

Na základě teoretických podkladů a praktických výsledků uvádím, jak by společnost mohla postupovat v konkrétním případě při vymáhání pohledávky po splatnosti. Nejprve společnost zvažovala, zda uvést do kupní smlouvy smluvní pokutu nebo využít ze zákona úrok z prodlení v případě, že by dlužník nesplnil závazek. Před rozhodnutím, zda použít smluvní pokutu nebo úrok z prodlení, společnost provedla výpočet a porovнала, který z těchto dvou zajišťovacích prostředků je výhodnější, protože výše úroku z prodlení je závislá na proměnlivé repo sazbě ČNB, kterou každý půlrok ČNB stanovuje. Z výpočtu vyplývá, že v období, kdy se kupní smlouva sepisuje, je v tomto případě výhodnější použít úrok z prodlení, protože za stejné časové období, tj. 30 dní, společnost získá o 5 616 Kč více, než kdyby byla pohledávka zajištěna smluvní pokutou. Ovšem v dalším půlročním období může být výše repo sazby nižší, a výhodnější pro věřitele by bylo použití smluvní pokuty, která je ve smlouvě stanovena pevným procentem z dlužné částky. Takže by se mohl věřitel dostat do nevýhody v dalším půlročním období, pokud by prodlení dlužníka i nadále trvalo. Avšak od 1. 7. 2010 nastane změna u úroku z prodlení a to taková, že výše repo sazby za daný půlrok bude stejná po celou dobu prodlení z dluhu. Tato změna usnadní výpočet úroků z prodlení a nebude nutné jej přepočítávat v případě vyhlášení nové repo sazby ČNB v dalším půlročním období. Rovněž bude zřejmé, co je výhodnější použít, protože výše úroku z prodlení bude

neměnná. Dlužníka, který nedodrží platební morálku, donutí úrok z prodlení k zaplacení, protože denně narůstá dlužná částka.

Velice často používaným úkonem ke snížení pohledávek po splatnosti je vzájemné započtení pohledávek, pokud spolu obchodní partneři oboustranně obchodují. Tento způsob vyrovnaní pohledávek je pro dlužníka výhodný, pokud není v daném okamžiku solventní, protože se provede částečné, nebo úplné vyrovnaní pohledávky a závazku mezi obchodními partnery.

Nejrazantnějším způsobem vyrovnaní z těchto tří zvolených postupů je rozhodčí doložka, jak je patrné z mého příkladu. Rozhodčí řízení není zdouhavé a příliš nákladné. Věřitel získá dlužnou částku vč. jejího příslušenství a nákladů na řízení, které vynaložil, aby bylo rozhodčí řízení zahájeno.

Věřím, že kombinace dvou zajišťovacích prostředků, které jsem zvolila, společnosti pomůže zvýšit míru zajištění vzniklé pohledávky. Myslím si, že uvedený postup pro vymožení pohledávky po splatnosti není náročný ani z časového hlediska.

Podle mého názoru společnost, která nemá smluvně zajištěné pohledávky, může dočasně zmírnit negativní dopady pohledávek po splatnosti ke konci účetního období tvorbou zákonných opravných položek k pohledávkám, aby si snížila základ daně z příjmů za dané období a popř. účetních opravných položek k pohledávkám, které si stanoví dle vnitropodnikové směrnice. V případě, že společnost zjistí, že daná pohledávka je bez reálné šance na vymožení, provede její odpis do nákladů. Pokud společnost má zajištěné pohledávky, je větší pravděpodobnost, že dosáhne uspokojení z pohledávek po splatnosti a ke konci účetního období k nim rovněž může tvořit opravné položky. Na konkrétním příkladu, který zde uvádím, je zcela zřejmé, že věřitel má několik možností, ze kterých může čerpat pro vypořádání pohledávek po splatnosti. Z mého příkladu vyplývá, jakým způsobem lze pohledávky po splatnosti efektivně řešit.

Seznam použité literatury

Odborná literatura:

BAŘINOVÁ, D.; VOZŇÁKOVÁ, I. *Pohledávky – právně – daňově – účetně*. 3. vyd. Praha: GRADA Publishing, 2007. 136 s. ISBN 978-80-247-1816-3.

DRBOHLAV, J.; POHL, T. *Pohledávky z právního, účetního a daňového pohledu*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2006. 219 s. ISBN 80-7357-162-5.

KOVALÍKOVÁ, H. *Vnitřní směrnice pro podnikatele 2009*. 7. vyd. Olomouc: ANAG, 2009. 263 s. ISBN 978-80-7263-516-0.

PILÁTOVÁ, J.; RICHTER, J. *Pohledávky a jejich řešení v podnikové praxi: praktická řešení a vzory, daňová a účetní problematika, vybraná související ustanovení*. Olomouc: ANAG, 2009. 111 s. ISBN 978-80-7263-534-4.

SCHELE, K.; SCHELLEOVÁ, I. *Rozhodčí řízení: historie, současnost, perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. 300 s. ISBN 80-86432-19-X.

VAIGERT, D.; PHILIPPI, T.; RIŠKO, P.; NAVRÁTILOVÁ, H. *Pohledávky - Právní příručka věřitele*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2005. 272 s. ISBN 80-51-0881-3.

Právní předpisy:

Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

České účetní standardy pro účetní jednotky, které účtují podle vyhlášky č. 500/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmu, ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroku z prodlení podle občanského zákoníku.

MARKOVÁ, H. *Daňové zákony 2010, úplná znění platná k 1. 1. 2010*. 18. vyd. Praha: GRADA Publishing, 2010. 280 s. ISBN 978-80-247-3206-0.

Internetové zdroje:

ARBITRÁŽNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY. *Rozhodčí řízení obecně*. [online]. 2008. [cit. 2010-04-18]. Dostupný z WWW:

<<http://www.rozhodcidolozka.cz/rozhodci-rizeni-obecne.php>>.

BAD-BULL. *Smlouvy*. [online]. 2009, 1 s. [cit. 2010-04-23]. Dostupný z WWW:

<http://www.bad-bull.com/files/smlouvy/dohoda_o_zapoctu_pohledavek_a_zavazku.pdf>.

BUSINESS INFO. *Pohledávky*. [online]. 2009-04-28. [cit. 2010-03-20]. Dostupný z WWW:

<<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/orientace-v-pravnich-ukonech/pohledavky-opu/1000818/51671/>>.

EPRAVO. *Zneužívání rozhodčích doložek – stále nevyřešený problém*. [online]. 2010-01-01. [cit. 2010-04-18]. Dostupný z WWW:

<<http://www.epravo.cz/top/clanky/zneuzivani-rozhodcich-dolozek-stale-nevyreseny-problem-60076.html>>.

FAKTURA – VZOR, FORMULÁŘ KE STAŽENÍ, NÁLEŽITOSTI FAKTURY. *Faktura – daňový doklad*. [online]. 2009-06-12, 1 s. [cit. 2010-04-02]. Dostupný z WWW:

<<http://www.julda.cz/wp-content/uploads/2009/06/faktura.pdf>>.

PODNIKATEL. *Odpis pohledávek je možný u prokazatelně nedobytných*. [online]. 2008-07-03. [cit. 2009-01-30]. Dostupný z WWW:

<<http://www.podnikatel.cz/clanky/neuhrazene-pohledavky-v-ucetnictvi/>>. ISSN 1802-8012.

POHLEDÁVKY. *Evidence pohledávek*. [online]. 2009, [cit. 2010-02-15]. Dostupný z WWW:

<<http://www.pohledavky.info/evidence-pohledavek/>>.

REGISTR ROZHODCŮ ČR. *Rozhodčí řízení*. [online]. 2007. [cit. 2010-04-18]. Dostupný z WWW:

<<http://www.registrozhodcu.cz/rozhodci-rizeni/>>.

REVITAL FINANCE. *Prevence vzniku pohledávek po splatnosti*. [online]. 2008-03-10. [cit. 2009-10-30]. Dostupný z WWW:

<<http://www.revitalfinance.cz/clanky/prevence-vzniku-pohledavek-po-splatnosti.php>>.

ROZHODČÍ SOUD. *Doporučená znění rozhodčích doložek do smluv*. [online]. 2010-01-01. [cit. 2010-04-21]. Dostupný z WWW:

<http://www.soud.cz/index.php?url=cz_dolozky.htm>.

TŘINECKÉ ŽELEZÁRNY. *Výroční zprávy*. [online]. 2005, 119 s. [cit. 2010-12-16]. Dostupný z WWW:

<[http://www.trz.cz/trz/prilohy.nsf/\(viewPublic\)/VZ/\\$File/tzvzcz2008.pdf?OpenElement](http://www.trz.cz/trz/prilohy.nsf/(viewPublic)/VZ/$File/tzvzcz2008.pdf?OpenElement)>.

ZÁKONY A PRÁVNÍ NORMY. *Zákony, vyhlášky, nařízení vlády a jiné právní normy České republiky*. [online]. 1998-2010. [cit. 2010-04-10]. Dostupný z WWW:

<<http://business.center.cz/business/pravo/zakony/>>. ISSN 1213-7235.

Seznam použitých zkratek

popř.	popřípadě	ZR	Zákon o rezervách
č.	číslo	ZDP	Zákon o daních z příjmů
Sb.	Sbírka	s. r. o.	společnost s ručením omezeným
odst.	odstavec	ČNB	Česká národní banka
ObčZ	Občanský zákoník	ČR	Česká republika
ObchZ	Obchodní zákoník		
aj.	a jiné		
obr.	obrázek		
tzn.	to znamená		
např.	například		
kap.	kapitola		
vč.	včetně		
DPH	daň z přidané hodnoty		
písm.	písmena		
tj.	to je		
max.	maximálně		
MD	Má Dáti		
D	Dal		
a. s.	akciová společnost		
tab.	tabulka		
TŽ, a. s.	Třinecké železářny, a. s.		
tis.	tisíc		
Kč	Korun českých		
FV	faktura vydaná		
VÚD	vnitřní účetní doklad		
tzv.	takzvaný		
BV	bankovní výpis		
IFRS	International Financial Reporting Standards		
IAS	International Accounting Standards		
EU	Evropská unie		
AE	analytická evidence		

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst.3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 7. 5. 2010

Petra Tomisová

Adresa trvalého pobytu studenta:

4. května 743
738 01 Frýdek-Místek

Seznam příloh

Příloha č. 1: Faktura - vzor

Příloha č. 2: Náležitosti účetního dokladu

Příloha č. 3: Náležitosti daňového dokladu

Příloha č. 4: Rozhodčí doložka pro řízení před stálým Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky

Příloha č. 5: Vnitropodniková směrnice zásad pro tvorbu a používání opravných položek

Příloha č. 6: Dohoda o započtení vzájemných pohledávek

Příloha č. 7: Žaloba podaná k Rozhodčímu soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky